

BinnenBand

jaargang 16 nr. 74 - oktober 2011

EEN BAND TUSSEN BINNENLANDS BESTUUR EN DE LOKALE BESTUREN

Wegwijs in het nieuw
lokaal en provinciaal
kiesdecreet

Beleidsmonitoring

10/11

themanummer e-tendering
zie keerzijde

colofon

BinnenBand
tweemaandelijks uitgave van het
Agentschap voor Binnenlands Bestuur
Vlaamse overheid

bestemd voor o.m. de gemeentebesturen,
de intergemeentelijke verenigingen,
de gemeentebedrijven,
de provinciebesturen en de OCMW's

verantwoordelijke uitgever

Guido Decoster, administrateur-generaal
Boudewijnlaan 30 bus 70, 1000 Brussel

hoofdredactie

Peter Maes - 02 553 39 68

redactieraad

Kris Coupé, Janneke Cocle,
Jeroen Dejonckheere, Tom Doesselaere,
Chris Rollewagen, Lieve Raiglot,
Martine Tobback, Ann François,
Anit Vervoort

lay-out

Sylvie Van de Waeter

coördinatie en eindredactie

afdeling Organisatie en Beheer

druk

Antilope, Lier

Afgiftekantoor Antwerpen X

in dit nummer

- 3 Wegwijs in het nieuw lokaal en provinciaal kiesdecreet
- 8 Beleidsmonitoring

Wegwijs in het nieuw lokaal en provinciaal kiesdecreet

In deze bijdrage trachten we de lezer wegwijs te maken in het nieuw lokaal en provinciaal kiesdecreet (LPKD). Dit doen we door eerst stil te staan bij de algemene principes die werden gehanteerd bij de opbouw van het kiesdecreet. Daarna schetsen we de belangrijkste inhoudelijke wijzigingen. Tot slot informeren wij u kort over de stand van zaken van het nieuwe digitale stelsysteem.

Bestuurlijke context

Sinds 1 januari 2002 zijn de gewesten bevoegd voor de verkiezing van de provinciale, gemeentelijke en binnengemeentelijke organen. Tijdens de vorige bestuursperiode (2004-2009) ontbrak echter de nodige tijd om een maximale invulling te geven aan deze bevoegdheid. De opmaak van een aantal belangrijke organieke decreten (Gemeentedecreet, Provinciedecreet en OCMW-decreet) kreeg van de decreetgever de absolute prioriteit. De beleidsmakers opteerden er bijgevolg voor om de lokale en provinciale verkiezingen van 8 oktober 2006 te organiseren op basis van de toen bestaande federale regels, waaraan bij decreet partiële wijzigingen werden aangebracht.

Die situatie bleek verre van ideaal. De federale verkiezingsregels m.b.t. de lokale en provinciale verkiezingen staan immers verspreid in tal van federale wetten (Gemeentekieswet, Provinciekieswet, Algemeen Kieswetboek...) en daarmee gerelateerde uitvoeringsbesluiten. Het

behoeft geen betoog dat dit de transparantie en de eenvormigheid van de regelgeving zeker niet altijd ten goede komt.

Daarom hebben de regeringspartijen in het Vlaams regeerakkoord afgesproken om tijdens de huidige bestuursperiode (2009-2014) aan hun bevoegdheid een maximale invulling te geven door de realisatie van een lokaal en provinciaal kiesdecreet, waarin de toepasselijke regelgeving op een overzichtelijke en samenhangende wijze wordt gebundeld.

De realisatie van dit kiesdecreet was niet enkel zeer wenselijk, maar ook juridisch noodzakelijk geworden door een uitspraak van het Grondwettelijk Hof. Het Hof oordeelde in zijn arrest van 5 december 2007 immers dat de provincieraadsverkiezingen niet stroken met het stelsel van de evenredige vertegenwoordiging wanneer er in een kiesdistrict slechts twee of drie provincieraadsleden te verkiezen zijn. Per kiesdistrict moeten er, volgens het Hof, vanaf de volgende verkiezingen dus minimaal vier provincieraadsleden verkozen kunnen worden. In uitvoering van dit arrest is de Vlaamse decreetgever verplicht om de indeling van de districten bij de organisatie van de provincieraadsverkiezingen te wijzigen.

Het Vlaams regeerakkoord schetst verder nog volgende krijtlijnen voor de wijziging van de kieswetgeving:

- het aantal provincieraadsleden wordt verminderd tot maximaal 72 raadsleden in provincies met meer dan één miljoen inwoners en tot maximaal 63 raadsleden in provincies met minder dan één miljoen inwoners
- de apparenteringsregels voor de provincieraadsverkiezingen zullen toegepast worden op basis van de senatoriale kiesomschrijvingen
- er wordt een kiesdrempel vastgelegd van vijf procent berekend op provinciaal niveau
- voor de kiesdistricten voor de provincieraadsverkiezingen zijn er per district minstens 6 raadsleden te verkiezen.

Op 30 juni 2011 heeft het Vlaams Parlement het ontwerp van decreet houdende de organisatie van de lokale en provinciale verkiezingen aangenomen. Op dezelfde datum werd ook het bijzonder decreet tot aanvulling van voornoemd decreet gedeeltelijk aangenomen. Beide decreten werden op 8 juli 2011 door de Vlaamse Regering bekrachtigd en afgekondigd. Zo bestaat er ruim een jaar voor de lokale en provinciale verkiezingen van 14 oktober 2012 duidelijkheid over de verkiezingsregels, hetgeen vanuit democratisch oogpunt erg belangrijk is.

Algemene principes

Chronologische opbouw

Er zijn tal van manieren om de kieswetgeving te ordenen. De decreetgever heeft geopteerd voor een chronologische indeling. Dit resulteert in drie grote blokken: de bepalingen die betrekking hebben op de periode vóór de verkiezingsdag (artikelen 6 t.e.m. 125 LPKD), de bepalingen die betrekking hebben op de periode tijdens de verkiezingsdag (artikelen 126 t.e.m. 189 LPKD) en tenslotte de bepalingen die betrekking hebben op de periode na de verkiezingsdag (artikelen 190 t.e.m. 220 LPKD).

De drie grote blokken worden voorafgegaan door enkele inleidende bepalingen (artikelen 1 t.e.m. 5 LPKD). Na de drie grote blokken komen de algemene bepalingen (o.a. de strafbepalingen en de bepalingen m.b.t. het taalgebruik) aan bod (artikelen 221 t.e.m. 262 LPKD), gevolgd door de slotbepalingen (artikelen 263 t.e.m. 285 LPKD).

De chronologische ordening wordt in de mate van het mogelijke ook binnen iedere titel volgehouden. Dat lukt echter niet altijd omdat er bepaalde handelingen in het verkiezingsproces tegelijk moeten worden gesteld door één of meerdere actoren.

Consequent en eigentijds taalgebruik

Bij de redactie van het kiesdecreet werd getracht om consequent dezelfde terminologie aan te houden zodat er geen verwarring meer ontstaat. Die verwarring bestond voorheen bv. door de dubbele betekenis van de term "district". Die kon zowel verwijzen naar de kieskring voor de provincieraadsverkiezingen als naar de binnengemeentelijke indeling van de stad Antwerpen. Om die reden wordt in

het kiesdecreet in de eerste betekenis de term "provinciedistrict" gebruikt en in de tweede betekenis de term "stadsdistrict". Een ander voorbeeld is de term "stembureau" dat zowel kon verwijzen naar de plaats waar men moet gaan stemmen als naar het orgaan waarin men moest gaan zetelen. In het kiesdecreet verwijst de term "stembureau" daarom enkel nog naar het orgaan en de term "stemlokaal" naar de plaats.

Voorts werd getracht om het taalgebruik te moderniseren en waar mogelijk aan te passen aan de terminologie die gebruikelijk is in de volksmond. Zo werd de term "stemopnemingsbureau" vervangen door het alom gebruikte woord "telbureau". Om diezelfde reden werd bijvoorbeeld ook de term "letterwoord" vervangen door de juistere term "lijstnaam".

Vereenvoudiging door afstemming

Op 14 oktober 2012 vinden niet alleen de gemeenteraadsverkiezingen en provincieraadsverkiezingen plaats. In Antwerpen worden ook de binnengemeentelijke organen, de stadsdistrictsraden, verkozen. Voorts worden in de zes randgemeenten en in Voeren ook de OCMW-raden rechtstreeks verkozen.

Een belangrijke doelstelling bij de totstandkoming van het kiesdecreet is de regels voor de verschillende verkiezingen zo goed mogelijk samen te laten lopen. De regels voor de gemeenteraadsverkiezingen dienen steeds als basis in het kiesdecreet. De regels voor de provincieraads- en stadsdistrictsraadsverkiezingen worden hierop geënt. Dezelfde leidraad geldt in de mate van het mogelijke ook voor de regels voor de rechtstreekse OCMW-raadsverkiezingen in de randgemeenten en Voeren. De rechtstreekse verkiezingen in de zes Vlaamse randgemeenten en Voeren worden echter in

grote mate georganiseerd volgens federale regels die de gewesten niet kunnen wijzigen. Daardoor bestaan er helaas een aantal technische anomalieën die een eenvormige verkiezingsorganisatie bemoeilijken.

Belangrijkste inhoudelijke wijzigingen

Het lokaal en provinciaal kiesdecreet ordent niet alleen de bestaande kieswetgeving, maar wijzigt ze ook ten opzichte van de regeling die van toepassing was bij de voorgaande verkiezingen 8 oktober 2006.

Aantal te verkiezen raadsleden

Het aantal te verkiezen raadsleden wordt uiterlijk op 1 juni van het verkiezingsjaar (2012) vastgesteld op basis van de bevolkingscijfers. Voor de gemeenteraadsverkiezing gaat het in casu om het aantal personen dat ingeschreven is in het rijksregister van de natuurlijke personen die op 1 januari 2012 hun hoofdverblijfplaats in die gemeente hebben.

Conform het regeerakkoord wordt verder het aantal te verkiezen provincieraadsleden verminderd tot 63 in de provincie Limburg, die minder dan één miljoen inwoners telt, en tot 72 in de overige provincies, die meer dan één miljoen inwoners tellen.

De grenzen van de provinciedistricten worden hertekend zodat er per kieskring minstens zes provincieraadsleden worden verkozen. De lijst van de provinciedistricten werd als bijlage bij het kiesdecreet gevoegd. Onderstaand kaartje geeft de indeling grafisch weer.

Gemeenten _____
 Provinciedistricten _____
 Kiesarrondissementen _____

Kiesvoorwaarden, kiezerslijst en indeling in stemafdelingen

De kiesvoorwaarden werden inhoudelijk niet gewijzigd. Wel komt er een aanpassing van de wijze waarop de kiezerslijst wordt bekendgemaakt en wie er een afschrift van kan ontvangen. De regel is dat de kiezerslijst voortaan in digitale vorm ter beschikking wordt gesteld aan de indieners van de kandidatenlijsten en aan de kandidaten, indien zij hierom verzoeken. Op uitdrukkelijk verzoek kan nog een papieren versie worden afgeleverd.

De kiezerslijst werd vroeger bezorgd aan de provinciegouverneur om de lijst te verdelen in stemafdelingen. In 2012 zal het college van burgemeester en schepenen de indeling in stemafdelingen maken en het resultaat ervan bezorgen aan de provinciegouverneur. De grootte van de stemafdelingen blijft hetzelfde (minstens 150 en maximum 800). Het college wijst voor elke stemafdeling het stemlokaal aan waar de kiezers hun stem

moeten uitbrengen. Omdat niet langer de provinciegouverneur, maar het college de stemafdelingen indeelt, is er dus geen doorlopende nummering meer van de stemafdelingen per kanton. Elke gemeente kent elke stemafdeling een naam toe, die bestaat uit de naam van de gemeente en een volgnummer.

Samenstelling hoofdbureaus

Het gemeentelijk hoofdbureau, het stadsdistrictshoofdbureau, het kantonhoofdbureau, het provinciedistrictshoofdbureau en het provinciaal hoofdbureau kennen dezelfde samenstelling: een voorzitter, eventueel een plaatsvervangend voorzitter, vier bijzitters, vier plaatsvervangende bijzitters en een secretaris.

Het provinciaal hoofdbureau is een nieuw orgaan. Het arrondissementshoofdbureau wordt afgeschaft. Het provinciaal hoofdbureau heeft als taak op de verkiezingsdag de kiesdrempel te bepalen,

de apparentering uit te voeren, de zetels voor de provincieraad te verdelen en de verkozenen en hun opvolgers aan te duiden.

Op de dag van de verkiezing is er voor iedere verkiezing slechts één hoofdbureau actief: het gemeentelijk hoofdbureau, het stadsdistrictshoofdbureau (in Antwerpen) en het provinciaal hoofdbureau.

Samenstelling stembureaus en telbureaus

Zoals voorheen worden de stembureaus ingericht op het gemeentelijk niveau, met uitzondering van de stad Antwerpen waar de stembureaus worden ingericht op het niveau van de stadsdistricten. Eén van de belangrijkste organisatorische vernieuwingen is dat ook de telbureaus voor de provincieraadsverkiezingen op het gemeentelijk niveau worden ingericht. Het is een belangrijke logistieke vereenvoudiging dat deze stemmen

niet meer op het niveau van het kanton worden geteld. De stembussen voor de provincieraadsverkiezingen moeten niet meer overgebracht worden naar de kantonhoofdplaats en ook de telresultaten van de provincieraadsverkiezingen worden vanuit de gemeente doorgestuurd naar het provinciaal hoofdbureau.

Indienen kandidatenlijsten

De huidige regelgeving bepaalt dat de vrouwelijke kandidaat die gehuwd of weduwe is haar naam mag laten voorafgaan door de achternaam van haar echtgenoot of overleden echtgenoot. Om discriminaties op te heffen, mogen voortaan ook mannelijke kandidaten hun achternaam laten volgen door die van hun echtgenote of overleden echtgenote. Deze nieuwe regelgeving zorgt er verder voor dat wettelijk samenwonenden en holebi's niet worden gediscrimineerd. Deze regeling geldt als een overgangsregeling. Vanaf 1 januari 2018 mogen de kandidaten enkel hun eigen achternaam gebruiken.

Zoals bepaald in het regeerakkoord, werd ook het "rits-systeem" ingeschreven voor de eerste twee kandidaten op de lijsten: die mogen niet van hetzelfde geslacht zijn. De pariteit inzake het aantal mannen en vrouwen op eenzelfde lijst, blijft behouden.

Installatie stembureaus

De installatie gebeurt ten laatste om 7.30 uur om het bureau toe te laten zich te organiseren. Het bureau sluit een uur tijd vroeger dan voorheen: de stemming wordt afgesloten om 13 uur. Bij de vorige lokale verkiezingen van 2006 werd het einduur bepaald op 14 uur omdat men de impact niet kon inschatten van de uitbreiding van het stemrecht voor de gemeente- en stadsdistrictsraadsverkiezingen

naar de niet-Belgen. De praktijk heeft uitgewezen dat het niet nodig was om de stembureaus langer dan 13 uur open te houden.

Telling van de stemmen

Omdat de stembureaus een uurtje vroeger sluiten, kan ook de telling een uurtje eerder beginnen, namelijk om 14 uur in plaats van 15 uur.

Alle stemmen worden geteld op het niveau van de kleinste kieskring. Dit is op het gemeentelijk niveau, behalve voor Antwerpen waar dit gebeurt op het niveau van het stadsdistrict.

Van zodra een telbureau over de stembiljetten van één stembureau beschikt mag het telbureau beginnen tellen. Het is niet langer nodig alle stemmen af te wachten en deze te mengen. Na de telling bezorgt de voorzitter van het telbureau de resultaten aan het betreffende hoofdbureau.

Toewijzing van de zetels

De belangrijkste wijziging is de invoering van een kiesdrempel bij de provincieraadsverkiezingen, bepaald op 5% van het totaal aantal geldig uitgebrachte stemmen. Het provinciaal hoofdbureau stelt vast welke lijsten de kiesdrempel in het provinciedistrict hebben behaald en dus worden toegelaten tot de rechtstreekse zetelverdeling.

Het ontwerp van bijzonder decreet voorzag nog een tweede drempel: om tot de aanvullende zetelverdeling (apparentering) te worden toegelaten moet een lijstengroep minstens 5% van het totaal aantal uitgebrachte stemmen in de provincie hebben behaald. Maar dit artikel werd niet aangenomen door het Vlaams Parlement, zodat de apparenteringsdrempel uit het decreet is verdwenen.

Het provinciaal hoofdbureau voert de aanvullende zetelverdeling uit, verdeelt de zetels en duidt de verkozenen en de opvolgers aan. Het provinciaal hoofdbureau neemt zo de taken over die voorheen werden uitgevoerd door het provinciedistrictshoofdbureau en het arrondissementshoofdbureau.

Verkiezingsbetwistingen

Zoals voorheen is er in iedere provincie een Raad voor Verkiezingsbetwistingen die uitspraak doet over de bezwaren. De raad bestaat uit een voorzitter, twee raadsleden en drie plaatsvervangende raadsleden. De zittingsperiode bedraagt zes jaar en gaat in op 1 maart van het verkiezingsjaar. Die periode is hernieuwbaar. Tot 1 maart 2012 treedt de raad op in zijn oude samenstelling. De selectieprocedure werd gewijzigd met het oog op een grotere waarborg inzake onafhankelijkheid en deskundigheid van de leden.

De procedure voor de behandeling van de bezwaren blijft behouden. Wel wordt de termijn voor de indiening van de bezwaren met betrekking tot de verkiezingen ingekort van veertig naar dertig dagen. De behandelingstermijn voor de bezwaren wordt daarentegen uitgebreid van dertig naar veertig dagen. Zo blijft de totale termijn gelijk.

De beroepsprocedure bij de Raad voor Verkiezingsbetwistingen blijft ongewijzigd. De Raad van State behandelt de beroepen met volle rechtsmacht.

Kosten van de verkiezingen

De verdeling van de kosten voor de verkiezingen wordt gewijzigd. Het kiesdecreet bepaalt dat de presentiegelden en de reiskosten van de leden van de kiesbureaus, de reiskosten van de kiezers en de verzekeringspremies voortaan ten laste vallen van de provincies. Voorheen

werden die kosten elk voor de helft gedragen door de gemeenten en de provincies.

De gemeenten blijven verantwoordelijk voor alle andere kosten van de lokale organisatie zoals de inrichting van de lokalen, stembussen, schotten, omslagen, potloden.

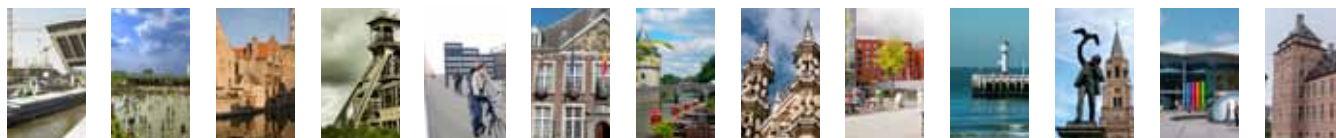
De Vlaamse overheid staat verder in voor de uitgaven voor het papier van de stembiljetten. Zij draagt ook de kosten voor het verwerken van de uitslagen, waaronder ook de ICT en levert de technische bijstand op de dag van de verkiezing.

Potlood en papier of digitaal?

Het lokaal en provinciaal kiesdecreet regelt zowel de manuele als de digitale stemming. Afhankelijk van het gekozen stelsysteem zullen echter bij decreet een aantal aanvullende regels met betrekking tot de digitale stemming en de telling en verwerking van de stemmen moeten worden aangenomen. Dat kan maar gebeuren wanneer het nieuwe stelsysteem gecertificeerd en getest is. Het nieuwe stelsysteem bevindt zich momenteel in die certificerings- en testfase.

Stadsmonitor

Voor leefbare en duurzame Vlaamse steden editie 2011

Freya Van den Bossche, Vlaams minister bevoegd voor het stedenbeleid, nodigt u graag uit op de **voorstelling van de Stadsmonitor 2011**. De Stadsmonitor brengt de maatschappelijke ontwikkelingen in 13 Vlaamse steden in kaart. Hoe evolueren onze steden? Welke ontwikkelingen vallen op? In een panelgesprek reflecteren de burgemeesters over de rol die de steden hierbij opnemen en de wijze waarop de Vlaamse overheid hen ondersteunt en versterkt.

Locatie

Ter Eeste/brouwerij Rodenbach, Spanjestraat 133, 8800 Roeselare
Bereikbaar met openbaar vervoer (5min. van station). Ruime parking.

Datum

dinsdag 6 december 2011, 10u30-15u00

Inschrijven

Kan **tot 25 november 2011** via www.thuisindestad.be. Uw deelname is **gratis** maar de inschrijving is **verplicht**.

Boek 'Stadsmonitor voor leefbare en duurzame Vlaamse steden' editie 2011

U ontvangt een gratis exemplaar bij deelname aan het congres.

Beleidsmonitoring

In een vorig artikel schetste auteur Bart Kaesemans (zaakvoerder van a3o) de logica van de beleidsplanning binnen de beleids- en beheerscyclus (BBC). In dit artikel bespreken we de beleidsmonitoring. We staan niet alleen stil bij de verplichtingen binnen BBC, we onderzoeken ook andere mogelijkheden die een bijdrage kunnen leveren aan een stevige beleidscyclus. We focussen op het regelgevend kader en op een pragmatische aanpak die zowel de wettelijke verplichtingen als de bijkomende mogelijkheden (nu en later) kan realiseren.

Monitoring?

Wie zoekt naar een definitie van monitoring, of dat nu via google of via een vintage bibliotheekbezoek gebeurt, merkt snel dat er een aantal termen steeds terugkeren: surveillance, bewaking, sonderen, peilen... De termen worden bovendien vaak gebruikt samen met "systematische gegevensverzameling" of een synoniem ervan. Toch betekent de eenduidigheid niet dat er geen verschillende invullingen van het concept monitoring bestaan. Wij onderscheiden twee groepen: (1) een brede invulling en (2) een enge invulling. In beide gevallen is er sprake van een systematische gegevensverzameling. Echter, toegepast op de beleidscyclus, is er een onderscheid op vlak van scope of draagwijdte. De brede invulling beschouwt monitoring als een activiteit die gegevens verzamelt over alle fasen van de beleidscyclus. Zowel de beleidsplannings-, de beleidsuitvoerings- als de beleidsevaluatiefase zijn het onderwerp van monitoring. In die visie is de verplichte omgevingsanalyse bij de opmaak van het meerjarenplan dus monitoring van de beleidsomgeving, in de fase van de beleidsplanning. De enge invulling beperkt monitoring tot één fase, namelijk de beleidsuitvoeringsfase. Het is een gegevensverzameling die een stand van zaken geeft. Afhankelijk van de gebruikte techniek, wordt de dynamiek van de uitvoeringsfase even statisch gemaakt. Er wordt met andere woorden ingezoomd op de stand van zaken. Er is

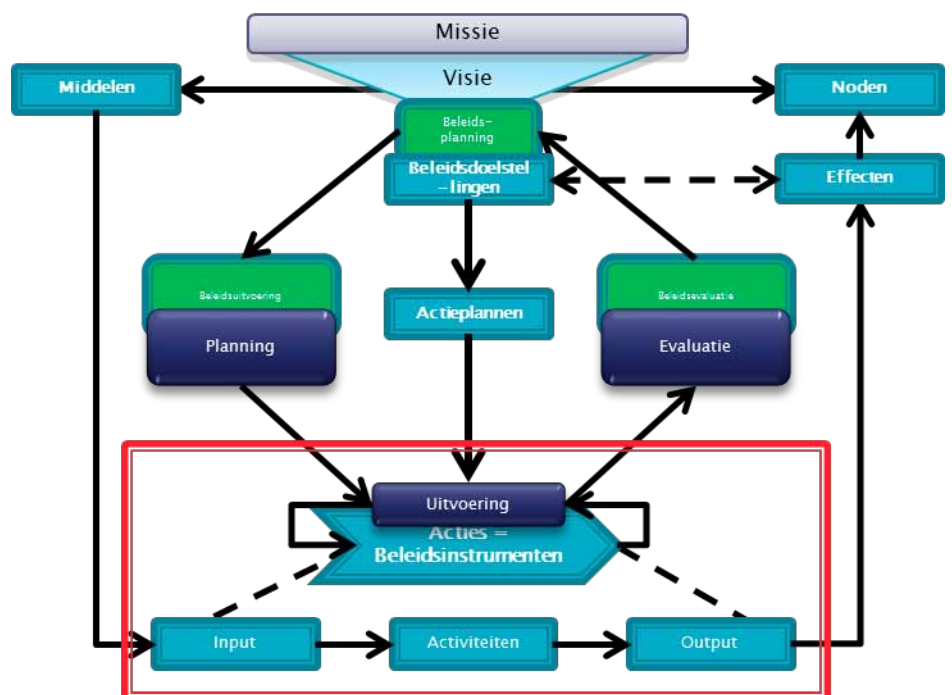
een fundamenteel onderscheid tussen beleid "in motion" en gerealiseerd beleid. Het laatste volgen we op en beoordelen we via beleidsevaluatie. Het eerste is het onderwerp van beleidsmonitoring.

Beleidsmonitoring is dus de inspanning om op basis van voortdurende observatie op een systematische manier gegevens te verzamelen in een systeem die desgevallend signalen geeft op basis van een interpretatie van de gegevens.

Monitoring is een subsysteem van strategisch management. Het zorgt voor de permanente opvolging en de directe bij-

sturing van processen, die moeten leiden tot de realisering van de beleidsdoelstellingen van de organisatie.

Het rode kader in figuur 1 duidt het prioritaire actieterrain van beleidsmonitoring aan: de acties/beleidsinstrumenten die ingezet worden in de uitvoeringsfase van het beleid. Deze acties kunnen een jaarlijks of meerjaarlijks karakter hebben. Dat kenmerk heeft geen invloed op de bepaling of het nu over beleidsmonitoring in de enge of brede betekenis gaat, maar speelt wel een rol in de manier waarop het monitoringssysteem vorm krijgt.

Figuur 1: scope van beleidsmonitoring

Triggers

Toegegeven, de opvattingen over strategisch management zijn duidelijk: monitoring is een onderdeel van het systeem, maar misschien hebben wij nog wat meer overtuiging nodig voordat we aan de slag gaan om een monitoringssysteem uit te bouwen. Een eerste duidelijke trigger vinden we in de rapportageverplichtingen. De uitvoerende macht op lokaal niveau is verplicht de wetgevende macht, op het moment van de jaarrekening, te briefen over de financiële toestand, over het gevoerde beleid en beheer tijdens het voorafgaande jaar en over de uitvoering van het budget. Daarbij moet dus niet alleen een stand van zaken gegeven worden van de mate van realisatie van de beleidsdoelstellingen, maar ook over het beheer en over de uitvoering van het budget. Om dat te kunnen doen, moet het beheer en de uitvoering van het budget wel doorheen het budgetjaar opgevolgd, gemonitord worden. Doorheen het budgetjaar zelf voegen de organieke decreten hier ook nog aan toe: rapportage over de liquiditeitsprognose, rapportage over de beheerscontrole en de evolutie van de budgetten (financieel beheerder); rapportage over de uitvoering van de controle op de wettigheid en regelmatigheid van de verbintenissen (financieel beheerder) en de rapportage over het budgethouderschap (gedelegeerde budgethouders, secretaris/griffier, college/vast bureau/deputatie). Rapporten hier, rapporten daar dus en bovendien verplicht. Nemen we de bepalingen over interne controle (lees: organisatie-beheerssysteem) er ook nog eens bij, dan lezen we daarin dat er redelijke zekerheid moet zijn over onder andere: de realisatie van de doelstellingen en de beschikbaarheid van betrouwbare financiële en beheersinformatie. De rapportages zijn verplicht en kunnen alleen waardevol gebracht worden indien ze gevoed worden door een monitoringssysteem. Maar naast al deze verplichtingen zijn er ook andere redenen waarom een bestuur haar beleidsuitvoering op systematische wijze zou gaan monitoren:

- Uitbouw van een management informatiesysteem: een organisatie die zich slechts met lange intervallen buigt over haar werking en met dezelfde intervallen bijstuurt, zal vroeg of laat voor voldongen feiten geplaatst worden. Een bestuur dat kort op de bal speelt, houdt haar belangrijkste processen continue in de gaten. Hiervoor zet ze een management informatiesysteem (MIS) op.
- Personeel-evaluatie: personeel is een middel om de organisatiedoelen te realiseren. Bij de achterliggende HRM-processen, zowel op systeem als op persoonlijk niveau is de stand van zaken van de realisatie van de organisatiedoelen noodzakelijk om de juiste keuze(s) te maken en conclusies te trekken.

Een sturende en lerende organisatie heeft baat bij een up-to-date informatie, gepresenteerd in een bruikbare vorm.

Legitimiteit

Een monitoringssysteem verzamelt informatie en interpreteert het. Een synthese-fase is dus onlosmakelijk een onderdeel van het systeem. Dat heeft tot gevolg dat informatie samengevat doorsijpelt tot bij de lezer/gebruiker van de rapportage, gelukkig maar. Stel dat u moet sturen op de veelheid van gegevens die beschikbaar zijn. Dat is te vergelijken met een zoektocht naar informatie op het internet zonder zoekrobot waarbij je stuk voor stuk elke website opent.

De synthese is noodzakelijk voor de bruikbaarheid van het instrument. De methode van synthese is met andere woorden de pijler van de geloofwaardigheid van de rapportage. Om deze geloofwaardigheid te versterken stellen wij het concept van de "beleidstheorie" voor.

The policy theory indicates why, in the judgment of the policymaker, in a specific policy field in a specific way is acted.

In this way, the policy theory is a reflection of that rationality of the policy maker, behind the policy (Van der graaf en Hoppe). Door de weergave van de ratio van de beleidsmaker als basis te nemen, maken we het beleid en de beleidsuitvoering transparant. Het geeft ons een sterke aanwijzing van de cruciale punten in de beleidsketen. Bovendien is het een concept dat de relaties/verbanden in het beleid omvat en zo een bouwsteen voor onder andere een effectiviteitsevaluatie vormt. Naast deze sterke voordelen zijn er ook nadelen: de opbouw van de beleidstheorie is confronterend en verandert soms in een beoordeling van de beleidstheorie in plaats van een zoektocht naar de beleidstheorie. Nauw hiermee samenhangend is dat bevoorrechte getuigen precies om die reden aarzelend met informatie en inzichten over de brug komen. Toch wegen deze nadelen niet op tegen de voordelen.

In de praktijk bouwt de beleidsmaker een redenering op waarom zijn beleidsinstrument zal bijdragen aan de doelstelling. De stappen die hieruit volgen zijn de schakels die samen de keten van de beleidstheorie vormen. Hoe meer aandacht aan de achterliggende acties en processen, hoe gedetailleerder de beleidstheorie is. Dit heeft als grote voordeel dat we zo een blauwdruk krijgen waarop de monitoringsinspanningen gepland worden. Hierbij mikken wij op de belangrijkste elementen die finaal bijdragen aan de doelstelling. De indicatoren die we hierbij selecteren zullen voornamelijk op het operationele en dus actieniveau zitten. Indicatoren op actieplan maar vooral op doelstellingsniveau zijn eerder een input voor beleidsevaluatie. De indicatoren voor de beleidsmonitoring hebben dus een heel sterk accent op beleidsinstrumentering en de uitvoering ervan. De beleidstheorie vormt de blauwdruk van het monitoringssysteem. De metingen of peilingen gebeuren via indicatoren. Het volstaat bij de keuze van indicatoren niet om zomaar de eerste de beste beschikbare cijfers te gebruiken. In de zoektocht naar relevante indicatoren houden we best re-

kening met de plaats van de indicator in het systeem waarbij het systeem en niet de indicator zelf de relatieve waarde van de indicator bepaalt. Dat betekent dat de indicator niet op zich gezien mag worden en zeker niet verward mag worden met de maatschappelijke realiteit, hoogstens met een uit de context gerukt onderdeel ervan. Een typisch gevaar van een indicator is dat ze belangrijker wordt dan het rapport an sich en dat ze een hoge symbolische waarde krijgt. Bijkomend moet er een evenwicht zijn tussen indicatoren die de symptomen duiden en indicatoren die de oorzaken blootleggen. De kwaliteitseisen voor indicatoren worden, naar analogie met SMART-doelstellingen, ook wel eens door het letterwoord FABRIC gevat:

1. Focused: helder en afgebakend
2. Appropriate: geschiktheid (inhoudsvaliditeit)
3. Balanced: gewogen en geïnterpreteerd
4. Robust: betrouwbaar
5. Integrated: geïntegreerd
6. Cost-effective: efficiënt.

Generieke procestypes

Het uitbouwen van een organisatiebreed monitoringssysteem volgens het concept van de beleidstheorie kan op het eerste zicht een onbeheersbare, en bijgevolg onmogelijke opdracht lijken. Er moeten immers indicatoren gezocht, en vervolgens opgevolgd worden voor al de verschillende acties onder de actieplannen en beleidsdoelstellingen, zoals weergegeven in figuur 1.

Dat is ook zo wanneer men vertrekt vanuit het niveau van de afgeleverde dienstverleningsprestaties en -producten. Productcatalogi van de lokale besturen bevatten allemaal 300 en meer producten en/of prestaties. Voor elk hiervan individueel indicatoren bepalen op het vlak van input, throughput of output (of een verhouding

daartussen) is inderdaad een titanenwerk. Een oplossing hiervoor ligt in het werken met generieke procestypes. Hierbij worden individuele dienstverleningsprestaties en -producten gegroepeerd in prestatie- en/of productgroepen op basis van het achterliggend generiek proces. Zo worden bijvoorbeeld binnen de diverse beleidsgebieden van het lokaal bestuur (sport, jeugd, cultuur...) allerhande subsidies aan verenigingen en organisaties toegekend. In plaats van al deze subsidies als individuele producten te beschouwen, waarvoor dus afzonderlijk indicatoren bepaald moeten worden, bepalen we de indicatoren op basis van het generiek processtype: subsidies afleveren (figuur 2).

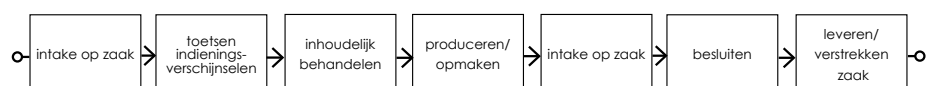
Zo kan een lokaal bestuur bijvoorbeeld voor dit processtype vastleggen dat zij volgende indicatoren wil opvolgen:

- aantal effectief ingediende subsidieaanvragen/aantal potentiële aanvragers (input/input)
- maximale doorlooptijd afhandeling aanvraag (throughput)
- aantal effectief uitbetaalde subsidies/aantal effectief ingediende aanvragen (output/input)
- gemiddeld bedrag uitbetaalde subsidie (output)
- variantie uitbetaalde bedragen (output).

Eens vastgelegd, gelden de indicatoren dan voor alle subsidies die door het lokale bestuur worden uitgekeerd. Waarbij uiteraard ook met een langere lijst van mogelijke indicatoren gewerkt kan worden, waarvan er een aantal voor alle subsidies verplicht op te volgen zijn en andere facultatief. In elk geval kan het werk voor het bepalen van de indicatoren op actieniveau op die manier gedeeld en sterk gereduceerd worden.

We kunnen hierin zelfs nog een stap verdergaan. Immers het afleveren van diverse premies aan individuen doorloopt op hoog niveau ook hetzelfde generieke proces zoals getoond in figuur 2. Op die manier kunnen in eenzelfde oefening indicatoren bepaald worden voor een grote groep acties van het lokaal bestuur. Indicatoren die bovendien organisatiebreed gelden én daardoor ook kunnen dienen voor interne benchmarking. Daardoor wordt het vervolgens mogelijk om de beleids- en beheersmonitoring te integreren met het systeem van kwaliteitszorg en procesbeheer (én verbetering) van de organisatie. Het opvolgen van de indicatoren op actieniveau dient op die manier het dubbele doel van de geïntegreerde beleids- en beheerscyclus. Het monitoren van de indicatoren draagt dan, enerzijds, bij tot het opvolgen van de beleidsdoelstellingen op het niveau van een individueel beleidsgebied en helpt, anderzijds, organisatiebreed tot het opvolgen van de procesefficiëntie, proces-kwaliteit enz...

Voor het verzamelen van de data die de vastgelegde indicatoren moeten voeden, is het enige mogelijke antwoord: automatisatie. Alleen wanneer gegevens betreffende de dienstverlening, die in allerhande databanken binnen elk lokaal bestuur aanwezig zijn, geautomatiseerd verwerkt kunnen worden in de indicatoren van het bestuur, heeft een dergelijk systeem organisatiebreed echt kans op slagen. Als het aanleveren van die gegevens echter extra manueel werk wordt voor de medewerkers, is de kans zeer reeël dat dit op (kortere of langere) termijn stilvalt. De softwareleveranciers hebben dan ook een belangrijke rol te spelen in dit verhaal en dragen een grote verantwoordelijkheid om ervoor te zorgen dat de lokale besturen een hanteerbaar monitoringssysteem kunnen opzetten.

Figuur 2: generiek proces (subsidies) afleveren

BinnenBand

jaargang 16 nr. 74 - oktober 2011

EEN BAND TUSSEN BINNENLANDS BESTUUR EN DE LOKALE BESTUREN

thema: e-tendering

10/11

Thema's e-tendering

- Situering - 6
- Beleid - 11
- Juridisch - 16
- In de praktijk - 22
- Hoe verder - 37
- Meer info - 40

colofon

BinnenBand
tweemaandelijks uitgave van het
Agentschap voor Binnenlands Bestuur
Vlaamse overheid

bestemd voor o.m. de gemeentebesturen,
de intergemeentelijke verenigingen,
de gemeentebedrijven,
de provinciebesturen en de OCMW's

verantwoordelijke uitgever

Guido Decoster, administrateur-generaal
Boudewijnlaan 30 bus 70, 1000 Brussel

hoofdredactie

Peter Maes - 02 553 39 68

redactieraad

Lore Hollevoet, Kristine Van de Peer
Thomas Van Langenhove, Johan Van Steelandt

lay-out

Sylvie Van de Waeter

coördinatie en eindredactie

afdeling Organisatie en Beheer

druk

Antilope, Lier

Afgiftekantoor Antwerpen X

inhoudstafel e-tendering

- 3 Voorwoord
- 4 Inleiding
- 5 Woordenboekje
- 6 Alles over e-procurement
- 9 E-tendering, hefboom in het e-procurementprogramma
- 11 De Vlaamse overheid, gangmaker voor e-tendering
- 14 Het Europese e-procurementbeleid
- 15 E-tendering bij het Agentschap Wegen en Verkeer
- 16 E-procurement: enkele juridische aspecten
- 18 Het gebruik van de volmacht bij e-tendering
- 19 Vaak gestelde vragen
- 21 Wie is wie?
- 22 Vlaamse overheid stimuleert lokale besturen
- 23 E-procurement in Digipolis
- 25 E-tendering en lokale besturen: VVSG trok proces mee op gang
- 26 Elektronische offertes bij lokale besturen: OCMW Gent neemt het voortouw
- 28 De beperkte procedures en e-tendering?
- 29 E-tendering toestaan of verplichten?
- 30 Vuurdoop elektronische prijsvraag OCMW Brugge
- 31 3P en e-tendering binnen de VLM
- 32 E-tendering en de 3P-gebruikers
- 32 E-tendering en onderhandelingsprocedure zonder bekendmaking
- 33 De offertes indienen met een muisklik
- 35 Digitaal aanbesteden voor inschrijvers: overstap naar het digitale tijdperk komt gestaag op gang
- 36 Oefening baart kunst
- 37 E-notification en e-tendering in uw lokaal bestuur: hoe begint u eraan?
- 38 Een geaccrediteerde opleider: hoe is het geregeld? Wie biedt opleidingen e-tendering aan?
- 40 De federale portaalsite: bron van informatie over e-procurement
- 42 Nuttige adressen op het internet

Voorwoord

De Europese beleidsmaker wil door middel van e-procurement de toegankelijkheid en de transparantie van overheidsopdrachten verbeteren.

Met de Vlaamse overheid hebben we de ambitie het Europese e-procurementbeleid krachtig te ontplooiën. Sinds 2008 nam de Vlaamse Regering drie beslissingen om dit beleid vorm te geven. Op 20 mei 2011 besliste ze dat voor de diensten van de Vlaamse overheid en de Vlaamse instellingen het indienen van offertes op elektronische wijze (e-tendering) vanaf 1 januari 2012 verplicht is.

Met het elektronisch afhandelen van overheidsopdrachten zetten we een belangrijke stap naar een meer efficiënte overheid. Ook bedrijven die inschrijven op deze overheidsopdrachten en hun offerte op elektronische wijze indienen appreciëren de administratieve vereenvoudiging.

Ik wil de lokale besturen stimuleren om ook de vruchten van dit beleid te plukken. Het wetgevend kader en de applicaties zijn beschikbaar. Het Vlaamse bestuursniveau biedt tal van handleidingen en goede praktijkvoorbeelden aan.

De uitdaging blijft evenwel groot. Indien aanbestedende besturen en inschrijvers de opgebouwde kennis in een relatief korte tijdsperiode niet systematisch toepassen, gaan de geleverde inspanningen verloren. Slechts een veralgemeende toepassing van e-tendering over alle bestuursniveaus heen laat toe aan de bedrijven deze belangrijke administratieve vereenvoudiging te realiseren. Indien de procedure voor indiening van de offerte verschilt naargelang het bestuursniveau blijft dit voor de inschrijver voortdurend navigeren tussen de papieren en de elektronische procedure.

Verscheidene lokale overheden hebben niet gewacht om eerste ervaringen met e-tendering op te doen. Sinds 2010 nemen zij reeds deel aan de eerste proefprojecten. Deze ervaringen zijn positief. Ik feliciteer hen met deze eerste resultaten en vraag hen naar een veralgemeende toepassing te gaan en hun ervaringen te communiceren aan andere lokale besturen.

Het is duidelijk dat de lokale besturen een belangrijke rol kunnen opnemen om dit Europese en Vlaamse beleid te realiseren. Ik nodig hen uit om de beschikbare toepassingen en handleidingen van de andere bestuursniveaus optimaal te hergebruiken. Ik ben ervan overtuigd dat de dynamiek bij de lokale besturen het veralgemeende gebruik van deze elektronische procedures bij overheidsopdrachten kan mogelijk maken in de komende twee jaar.

Ik nodig alle lokale besturen uit de uitdaging van het gebruik van deze elektronische procedure aan te gaan.

Geert Bourgeois

Viceminister-president van de Vlaamse Regering,

Vlaams minister van Bestuurszaken, Binnenlands Bestuur, Inburgering, Toerisme en Vlaamse Rand.

Inleiding

De Vlaamse overheid verplicht de elektronische procedure bij het indienen en ontvangen van offertes en kandidaatstellingen voor haar gepubliceerde overheidsopdrachten vanaf 1 januari 2012." . Een dergelijke verplichting bestaat niet ten aanzien van de lokale besturen. We stellen wel het volgende vast:

- Het wettelijk kader rond overheidsopdrachten laat elektronische procedures toe. De federale applicatie werkt, en werkt goed.
- Zowel de federale als de Vlaamse overheid maken van deze applicatie gebruik.
- Er lopen een aantal pilootprojecten binnen lokale besturen, de resultaten zijn zeer positief.
- In de loop van dit jaar werden een groot aantal opleidingsverstrekkers geaccrediteerd om opleidingen e-tendering en e-notification aan te bieden.
- Diverse opleidingsverstrekkers bieden op dit ogenblik opleidingen e-tendering en e-notification aan, op maat van lokale besturen.

Om die redenen wil het Agentschap voor Binnenlands Bestuur de lokale en provinciale besturen aan de hand van dit themanummer "e-tendering" informeren over de voornaamste facetten van e-tendering, een van de modules van het grotere geheel e-procurement.

Dit themanummer belicht e-tendering vanuit verschillende hoeken. Na het voorwoord en de inleiding wordt gestart met het begrip e-tendering te situeren. Het woordenboek bevat een overzicht van de meest gebruikte termen en de tekst "alles over e-procurement" geeft een goed zicht op de mogelijkheden van de applicaties. Een tweede rubriek gidst u doorheen het Europees en Vlaams beleid rond e-tendering. Daarna maakt u kennis met enkele juridische aspecten rond e-tendering, inclusief een kort overzicht van een aantal vaak voorkomende vragen. In de vierde rubriek komt de toepassing van e-tendering in de praktijk aan bod, zowel voor de lokale besturen als bedrijven. Tot slot wordt aangegeven hoe u als lokaal bestuur verdere stappen kan zetten om het gebruik van e-tendering in uw lokaal bestuur in te voeren. Hier vindt u ook gegevens over opleidingen en opleiders.

Na het doornemen van dit themanummer heeft u zicht op de voordelen voor bedrijven en overheden en de beleidslijnen van de verschillende overheden. U weet verder waar u terecht kunt voor opleidingen, bijkomende informatie en oefeningen. Het themanummer heeft niet de ambitie de "definitieve gids voor e-tendering" te zijn, maar geeft een aanzet op maat voor de lokale besturen. Niet meer, maar ook niet minder.

Als u e-tendering wil gebruiken in uw bestuur, kan u hierover verder nadenken en debatteren aan de hand van dit materiaal. Dit themanummer wil uw bestuur helpen om over het invoeren van e-notification en e-tendering bij uw overheidsopdrachten een wel-doordachte keuze te maken.

Lore Hollevoet, communicatieadviseur departement Bestuurszaken
Kristine Van de Peer, adviseur organisatie en werking lokale besturen
Thomas Van Langenhove, adviseur organisatie en werking lokale besturen
Johan Van Steelandt, projectleider e-tendering Vlaamse overheid

"Quasi elke overheidsopdracht wordt vandaag reeds elektronisch bekendgemaakt via e-notification. Meer en meer zien we dat ook het indienen van offertes en openingszittingen elektronisch gebeurt".

Woordenboekje

Een overzicht van alle begrippen met een heldere verklaring in de e-procurementprocedure

E-aanbesteden

E-aanbesteden omvat de verschillende processen waarmee het mogelijk is om aankoop- en aanbestedingstrajecten gestructureerd en optimaal te laten verlopen. Alle stappen, van bestek tot inschrijving, kunnen elektronisch via het internet gerealiseerd worden.

We gebruiken de term e-aanbesteden als synoniem voor e-procurement. Vele Europese documenten hanteren de term "e-aanbesteden".

Public e-procurement

Public e-procurement is het elektronisch laten verlopen van de procedures en transacties in verband met overheidsopdrachten. Alle stappen, van bestek tot inschrijving, kunnen elektronisch via het internet gerealiseerd worden. E-procurement is het grotere geheel. E-notification, e-tendering en zo meer zijn modules van het grotere geheel e-procurement.

E-notification

E-notification is het elektronisch publiceren van de aankondiging, het bestek en de bijhorende documenten van een overheidsopdracht.

Free market

Free market is een omgeving in e-notification waar ondernemingen kunnen geselecteerd worden om mee te dingen in een onderhandelingsprocedure zonder bekendmaking.

E-tendering

E-tendering is de applicatie voor het indienen en openen van offertes of kandidaatstellingen via elektronische weg. De openingszitting en het opstellen van een proces-verbaal van opening gebeurt op elektronische wijze.

E-awarding

E-awarding is de applicatie voor het elektronisch beoordelen en gunnen van de offertes.

E-auction

E-auction is de elektronische veiling. Het is een nieuwe gunningsprocedure die de aanbestedende overheid in de toekomst zal kunnen toepassen voor leveringen en diensten voor courant gebruik.

E-catalogue

E-catalogue is het plaatsen van bestellingen via een elektronische catalogus.

E-invoicing en e-payment

E-invoicing en e-payment is de elektronische facturatie en betaling.

"Vanaf 1 januari 2012 is e-tendering verplicht binnen de diensten van de Vlaamse overheid en de Vlaamse instellingen. Dat betekent dat de indiening van kandidaatstellingen en offertes bij overheidsopdrachten van de Vlaamse overheid enkel nog digitaal kunnen verlopen via het online platform e-tendering."

Alles over e-procurement

Overheidsopdrachten toegankelijker en transparanter maken door gebruik te maken van ICT zonder in te boeten op noodzakelijke veiligheidsvoorwaarden? Door de elektronische procedure meer offertes krijgen en daardoor ook betere prijzen bedingen als overheid? Een stevige administratieve vereenvoudiging realiseren voor de inschrijvers en als overheid een belangrijke stap zetten naar een grotere efficiëntie? E-procurement is veel meer dan een elektronische procedure, het is een sleutel voor een beter aankoopbeleid.

Public e-procurement

Public e-procurement staat voor de elektronische behandeling van een overheidsopdracht. Gemakshalve laten we 'public' weg, maar we bedoelen natuurlijk de elektronische afhandeling van een aankoop van een publieke overheid.

Aankopen tussen bedrijven verlopen vaak elektronisch en dit wordt ook e-procurement genoemd. Publiek e-procurement onderscheidt zich daarvan doordat er rekening wordt gehouden met alles wat de wetgeving overheidsopdrachten oplegt aan de publieke aankoper en inschrijver.

De modules van e-procurement

Het gehele aankoopproces maakt het voorwerp uit van e-procurement. Het proces start bij de formulering van de aankoop (overheidsopdracht) en eindigt bij de definitieve oplevering en de betalingen van de facturen. Voor elke fase van de overheidsopdracht is er een elektronische module beschikbaar:

- **E-notification** voor het bekendmaken van overheidsopdrachten die onder de publicatieverplichting vallen.
- **E-tendering** voor het ontvangen en indienen van offertes en kandidaatstellingen. Dit themanummer focust op deze module.
- **Free-market** voor het behandelen van overheidsopdrachten die niet onder de publicatieverplichting vallen.
- **E-awarding** voor het beoordelen van de offertes en gunnen van de overheidsopdracht.
- **E-auction** voor het houden van een elektronische veiling.
- **E-invoicing** voor het elektronisch ontvangen van facturen.
- **E-payment** voor de elektronische betalingen.
- Een **contractmanagementsysteem** voor het beheren en het opvolgen van de overheidsopdracht.

Beter aankopen

De belangrijkste doelstelling van e-procurement voor de aanbestedende overheid is 'beter aankopen'. Soms gaat dit om directe gerealiseerde besparingen. Europese voorbeelden rond elektronisch veilen tonen aan dat soms aanzienlijke besparingen mogelijk zijn. Vaak gaat het om indirecte besparingen. Een toename van het aantal offertes als gevolg van een meer eenvoudige elektronische indiening kan resulteren in een betere prijs voor de aankoper.

Europees, federaal, Vlaams?

E-procurement is een belangrijke beleidsdoelstelling op Europees niveau. De Europese ministerraad besliste al in 2006 dat tegen eind 2010 overheidsadministraties in staat moeten zijn om hun overheidsopdrachten volledig elektronisch te laten verlopen. Minstens de helft van de opdrachten boven de Europese publicatiedrempels moet daadwerkelijk elektronisch gebeuren. Europa gaat er van uit dat e-procurement belangrijke besparingen zal opleveren.

Het federale en het Vlaamse bestuursniveau hebben een actieve politiek ontwikkeld rond e-procurement. Het federale bestuursniveau bouwde de belangrijke applicaties e-notification, e-tendering, e-awarding en e-catalogue. Vandaag zijn e-notification en e-tendering de intens gebruikte platformen.

De nieuwe regelgeving voorziet ook in de elektronische veiling als nieuwe aanbestedingsvorm. Van zodra de wetgeving van toepassing is zal het federale bestuursniveau deze applicatie beschikbaar stellen.

Het gebruik van de federale e-procurement applicaties neemt gestaag toe. De applicaties kunnen vandaag door alle Belgische aanbestedende diensten gebruikt worden.

De Vlaamse overheid sloot met het federale bestuursniveau een samenwerkingsovereenkomst voor e-procurement af. Door die overeenkomst kunnen de federaal ontwikkelde applicaties door de Vlaamse overheid en de lokale besturen gebruikt worden. Dat heeft een grote meerwaarde. Ongeacht of de inschrijver meedingt voor een overheidsopdracht op het federale, Vlaamse of lokale niveau, kan hij steeds gebruik maken van dezelfde applicaties.

Ook het Brusselse Gewest maakt van deze applicaties gebruik. Voor de module e-tendering werkt Wallonië met een eigen platform.

Voor wie?

Iedereen die onder het toepassingsgebied van de wetgeving overheidsopdrachten valt, is gevat door e-procurement. Wanneer je voor een aankoop de regelgeving overheidsopdrachten naleeft, heb je belang bij de elektronische procedures. E-procurement heeft betrekking op de verschillende procedures (openbare aanbesteding, algemene offerteaanvraag, onderhandelingsprocedure...) en geldt ongeacht de aard van de opdracht (werken, leveringen, diensten).

Hoewel de nieuwe regelgeving overheidsopdrachten alleen voor de veiling en het dynamisch aankoopstelsel verplicht de elektronische procedure te gebruiken, zijn er veel goede redenen om de andere modules van e-procurement toe te passen. Wie wat moet of mag toepassen is niet zo eenduidig te beantwoorden. Bij vragen rond toepassing door de gebruiker blijft de gulden regel 'raadpleeg de regelgeving overheidsopdrachten'. Een bestuursniveau kan het gebruik van een module van e-procurement opleggen voor haar aanbestedende entiteiten. Zo besliste de Vlaamse Regering op 20 mei 2011 dat al haar entiteiten e-tendering als de verplichte procedure moeten opleggen vanaf 1 januari 2012. Ook het Brusselse Gewest legde al dwingende verplichtingen op. Het laat zich aanzien dat ook het federale bestuursniveau in de komende maanden belangrijke sturende beslissingen rond e-procurement zal nemen.

Tot slot kan de aanbestedende overheid op basis van de inschatting van de maturiteit van de eigen organisatie en van de voor- en nadelen van bepaalde toepassingen beslissen om over te gaan tot het gebruik van bepaalde modules van e-procurement. Voor tal van lokale besturen zal dit een aangewezen piste zijn.

Meerwaarde

E-procurement is veel meer dan een elektronische procedure. Aanbestedende entiteiten en inschrijvers maken van e-procurement gebruik om hun processen te optimaliseren. Op deze manier kan de aanbestedende overheid efficiënter aankopen en zal de inschrijver minder administratieve lasten hebben.

Voor aanbestedende overheden

Over alle modules van e-procurement heen geldt dat het gebruik van de elektronische procedures een *belangrijke efficiëntiewinst* kan opleveren voor de aanbestedende overheid. Dit is zo als de betreffende toepassing systematisch gebruikt wordt. In een overgangperiode of bij sporadisch gebruik van de applicatie verandert deze winst in een efficiëntieverlies. Bij het volledig elektronisch beschikbaar stellen van documenten op het e-notificationplatform zal efficiëntiewinst gerealiseerd worden met betrekking tot het opvragen en aanleveren van deze documenten.

Maar bij het gebruik van e-tendering in de overgangperiode, waarin er keuze is tussen de papieren en de elektronische procedure, zal er voor de aanbestedende entiteit geen efficiëntiewinst zijn. Het gelijktijdig ontvangen van papieren en elektronische offertes geeft in de verdere behandeling van het dossier bijkomend werk: hetzij afdrukken van de elektronische documenten, hetzij inscannen van de papieren documenten.

Voor overheidsopdrachten boven de Europese publicatiedrempel zal in de nieuwe wetgeving voorzien zijn dat bij het elektronisch beschikbaar stellen van de publicatie en alle bijhorende documenten de *publicatietermijn mag verkort worden met 12 dagen*.

Veel aanbestedende overheden zien de invoering van e-procurement als een opportuniteit om hun interne werking rond overheidsopdrachten te optimaliseren. Sommige entiteiten kozen resoluut voor een vergaande centralisatie van de behandeling van hun overheidsopdrachten.

Entiteiten die er in de toekomst zullen in slagen e-procurement degelijk uit te bouwen en dit om te vormen tot een instrument voor een beter aankoopproces kunnen door het ontvangen van meer offertes of door nieuwe aanbestedingsvormen (de elektronische veiling) zeker komen tot een besparing in hun aankopen.

Voor de inschrijver

De voordelen voor de inschrijver zijn toegenomen transparantie en toegankelijkheid. Deze voordelen worden gerealiseerd door het gebruik van e-notification. Het gebruik van e-tendering bij het indienen van offertes of kandidaatstellingen realiseert een belangrijke administratieve vereenvoudiging.

Succesvol e-procurement vraagt naast kennisopbouw beslissing management

De grootste uitdaging voor een aanbestedende entiteit ligt in het gelijktijdig inzetten van meerdere competenties. Vooreerst is het cruciaal dat de nodige juridische kennis aanwezig is. Vervolgens is noodzakelijk dat de betrokken aankopers de nodige opleiding gekregen hebben in het gebruik van de applicaties. Het is belangrijk dat de opgebouwde kennis aanwezig blijft in de organisatie. Tot slot moet het management een aantal beslissingen nemen die zorgen dat de entiteit op een gecoördineerde wijze aan de slag gaat. Het garandeert dat inschrijvers kunnen rekenen op een consequente en systematische aanpak van het gebruik van de elektronische procedure.

Voor de inschrijver is de voornaamste uitdaging – na een opleiding of training – over de drempel te stappen en te starten met het gebruik van de modules. De ervaring toont dat, eens deze drempel overschreden is, inschrijvers vlot deze applicaties gebruiken.

Kan ik e-procurement als lokaal bestuur toepassen ?

Voor het publiceren van overheidsopdrachten en het elektronisch beschikbaar stellen van documenten is e-notification beschikbaar. Voor het ontvangen van offertes en kandidaatstellingen is e-tendering beschikbaar. Beide applicaties zijn degelijke applicaties. Niets staat het gebruik van deze toepassingen door lokale besturen in de weg.

Voor het gebruik van de elektronische veiling is het voor alle Belgische aanbesteders wachten op de nieuwe regelgeving overheidsopdrachten. Van zodra deze regelgeving een feit is kan de applicatie e-auction (e-awarding) gebruikt worden.

Moet of mag een lokaal bestuur e-procurement toepassen?

De regelgeving overheidsopdrachten legt de verantwoordelijkheid voor het toepassen van de elektronische procedure bij de aanbestedende entiteit.

Bij het publiceren van de overheidsopdracht kan de aanbestedende overheid beslissen alle documenten elektronisch ter beschikking te stellen.

Ook wat e-tendering betreft, heeft de aanbestedende entiteit de mogelijkheid de elektronische procedure te verbieden, toe te staan of te verplichten. Dat benadrukt vanzelfsprekend de belangrijke rol van het management in de aanbestedende entiteit. Het is aangewezen dat elke aanbestedende overheid bepaalt wanneer welke elektronische procedures gebruikt worden.

Het heeft een grote meerwaarde wanneer besturen in staat zijn om gezamenlijk een werkwijze af te spreken. Dat zorgt voor een duidelijkere en meer uniforme manier van werken voor de inschrijvers. De entiteiten van de Vlaamse overheid hebben voor wat e-tendering betreft voor deze gezamenlijke invoering gekozen.

Vanuit juridisch oogpunt beslist de aanbestedende lokale overheid dus zelf wanneer zij in e-tendering stapt.

“Leren omgaan met e-procurement vraagt doorgaans opleiding. Eens die horde genomen, blijkt het te renderen. Een onderzoek bij zes ondernemingen bracht aan het licht dat het ongeveer 100 euro kost om een papieren offerte te verzenden. Een digitale offerte verzenden kost maar 20 euro. Toch komt e-procurement niet van de grond als het een vrijblijvende keuze is, suggereert het Europees groenboek.”

(bron: Bouwbedrijf april 2011)

E-tendering, hefboom in het e-procurementprogramma

Met het elektronisch indienen en ontvangen van offertes zetten inschrijvers en aanbestedende overheden een belangrijke stap in de elektronische afhandeling van een overheidsopdracht. In het kielzog van deze e-tendering duiken tal van opportuniteiten op. We noemen e-tendering dan ook de hefboom van het e-procurementprogramma.

Transpanter en meer toegankelijk

Europa wil met haar e-procurementbeleid een voorzet geven naar een meer transparante afhandeling van overheidsopdrachten. Bovendien wil ze de toegang tot overheidsopdrachten verbeteren. KMO's in het bijzonder haken vaak af bij overheidsopdrachten omdat de informatie moeilijk verkrijgbaar is, hun kennis van de procedures te beperkt is, de tijd om een offerte in te dienen te kort is, de kost om de offerte op te stellen verhoudingsgewijs te hoog is en de administratieve lasten te omvangrijk zijn.

Gratis zoekmotor en administratieve vereenvoudiging voor bedrijven

Optimaal gebruik van de zoekmotor gecombineerd met een elektronische indiening door de inschrijver resulteert in een grote administratieve vereenvoudiging.

De gratis zoekmotor laat de inschrijver toe de overheidsopdrachten die zijn interesse wegdragen dagelijks in zijn mailbox te ontvangen. Vervolgens kan de inschrijver op een eenvoudige manier voor die overheidsopdracht naar e-tendering gaan om zijn offerte elektronisch in te dienen.

KPMG becijferde voor enkele typedossiers in Vlaanderen de administratieve vereenvoudiging die men door het gebruik van e-procurement realiseert. Het gebruik van e-tendering brengt de administratieve last om een offerte in te dienen terug tot maar liefst één vijfde. Weliswaar zijn de leerkosten voor deze applicatie niet te onderschatten en verhogen ze in de beginperiode de administratieve last.

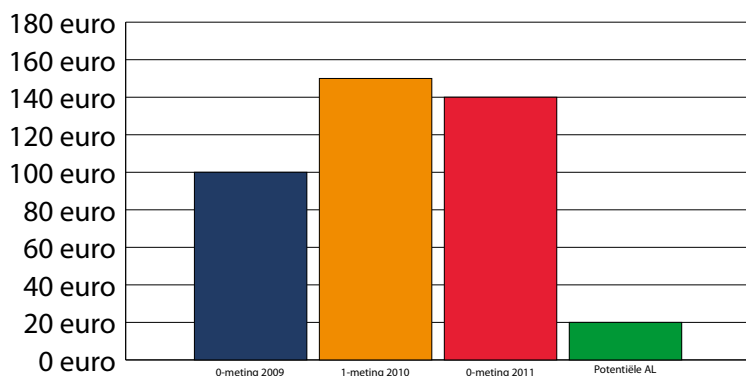
De administratieve last verbonden aan de papieren procedure bij het indienen van een offerte is becijferd op 100 euro. De elektronische procedure brengt deze administratieve last voor de inschrijver terug tot 21 euro.

Twee belangrijke voordelen van e-procurement voor de inschrijvers zijn dus de gratis zoekmotor om overheidsopdrachten te vinden en de administratieve vereenvoudiging bij het indienen van de offerte.

De praktijk toont dat voor heel wat bedrijven het gebruik van de elektronische platformen de aanzet is om hun interne afhandeling van overheidsopdrachten onder de loep te nemen. Bedrijven kijken hun volmachten na, gaan zorgvuldiger om met de documenten die de offerte vergezellen, evalueren hun interne processen en procedures voor het indienen van een offerte.

Het gebruik van e-tendering kan voor vele bedrijven een hefboom zijn om dynamischer met overheidsopdrachten om te gaan. De ervaring leert bovendien dat eens een bedrijf een offerte elektronisch ingediend heeft, het resoluut voor de elektronische weg kiest.

De zorg die de Europese e-procurementbeleidsmaker en de bouwers van de applicaties aan de dag leggen voor de KMO's moet in het bijzonder de lokale aanbestedende overheden gerust stellen. Hun terechte vrees is dat deze KMO's zullen afhaken wanneer de drempel voor e-procurement te hoog is.

Efficiëntere afhandeling voor overheden

De voordelen aan de kant van de aanbestedende overheid zijn vooral terug te vinden in een meer efficiënte afhandeling van de ontvangst van de offertes. Dit voordeel is moeilijker exact te benoemen.

Er is duidelijk het voordeel van een efficiënter verloop van de openingszitting. Het traditionele paraferen van elke bladzijde is overbodig in de elektronische offertes. Dit is een belangrijke tijds-winst.

Het ontvangen van de offertes in een elektronische kluis is veiliger en gemakkelijker dan de papieren stroom van de offertes naar het bureau van de voorzitter. Elektronische offertes geven aan het aanbestedend bestuur ook de mogelijkheid haar verdere afhandeling elektronisch op te zetten. Het praktijkvoorbeeld van het OCMW Gent is hier een mooie illustratie van.

Toch is de efficiëntiewinst voor overheden niet vanzelfsprekend. De fase waarin aanbestedende overheden e-tendering toestaan en bijgevolg zowel offertes in de papieren als de elektronische vorm ontvangen, verhoogt geenszins de efficiëntie. Op een bepaald moment in de processtroom zal de aanbestedende entiteit haar elektronische offertes moeten afdrukken of haar papieren offertes moeten inscannen. Deze bijkomende handeling zullen de beheerkosten voor de overheid doen toenemen.

Mede om dit euvel te verhelpen heeft de Vlaamse overheid resoluut gekozen om vanaf 1 januari 2012 naar een verplichte e-tendering over te stappen. Het ontvangen van uitsluitend elektronische offertes laat de aanbestedende entiteit toe resoluut te kiezen voor een verdere elektronische afhandeling van overheidsopdrachten.

E-tendering dwingt de aanbestedende overheid haar processen rond het ontvangen van offertes en het houden van een openingszitting kritisch door te nemen. Verschillende Vlaamse overheden kozen voor een centralisatie zodat eenzelfde gespecialiseerde dienst kan instaan voor de ontvangst van de offertes.

Hefboom voor het e-procurementprogramma

Drie jaar ervaring met het e-tendering project leert dat e-tendering fungeert als een hefboom voor het gebruik van andere modules van het e-procurementprogramma.

De inschrijver de mogelijkheid geven zijn offerte elektronisch in te dienen betekent dat de facto een aanbestedende entiteit bijna niet anders kan dan eveneens al haar documenten bij de publicatie van de aankondiging elektronisch mee te geven. E-tendering dwingt m.a.w. e-notification volwaardig te gebruiken. Inschrijvers die kiezen voor de snelste weg naar e-tendering hebben er alle baat bij de overheidsopdracht door middel van de zoekmotor uit de e-notification toepassing dagelijks in hun mailbox te krijgen.

Maar ook het documentmanagement en de archivering van overheidsopdrachten zijn langs overheids- en inschrijverskant prangend gesteld door de elektronische offerte. Hoe slaan we deze "unieke" offerte op? Hoe zetten we het elektronische beheer van onze overheidsopdrachten op?

Ook de evaluatie van de offertes op elektronische wijze en een registratie en beheer in een contractmanagementsysteem liggen in het onmiddellijke verlengde. De vraag naar de beschikbaarheid van deze modules ligt vandaag voor de hand als een logisch vervolg.

Het elektronisch ontvangen van de facturen - e-invoicing - is de kroon op het e-procurementprogramma. De aanbestedende overheden die hier werk van maken zijn alsnog schaars.

Het is duidelijk dat het invoeren van e-tendering een hefboom is bij de aanbestedende entiteit om de volledige afhandeling van de overheidsopdracht versneld op te zetten. De vraag naar de beschikbaarheid van de andere modules uit het e-procurementprogramma is daarmee duidelijk gesteld.

Johan Van Steelandt, projectleider e-tendering van de Vlaamse overheid

De Vlaamse overheid, gangmaker voor e-tendering

Na een overgangsfase kiest de Vlaamse overheid resoluut voor een verplichte e-tendering vanaf 1 januari 2012. Het indienen en ontvangen van de offertes en aanvragen tot deelneming zal dan enkel nog op elektronische wijze kunnen gebeuren. De Vlaamse overheid is daarmee gangmaker van e-tendering en schaart zich bij de Europese koplopers die resoluut gekozen hebben voor de elektronische procedure.

Drie regeringsbeslissingen en een omzendbrief

De Vlaamse Regering besliste in 2008 dat zij e-tendering zou toevoegen na positieve evaluatie van voldoende pilootprojecten in 2009.

Het Agentschap Wegen en Verkeer, De Lijn, OVAM, AQUAFIN waren enkele van de belangrijke aanbesteders die een succesvol pilootproject doorliepen. Dat leidde er in 2010 toe dat de Vlaamse Regering vanaf 1 september 2010 e-tendering bij elke Vlaamse overheidsopdracht moest toestaan. Vanaf 1 juli 2011 zou de elektronische indiening en ontvangst de verplichte procedure zijn. Op 20 mei 2011 wijzigde de Vlaamse Regering op basis van een tussentijdse evaluatie deze datum in 1 januari 2012.

Verplichte e-tendering

De regelgeving voorziet dat de aanbestedende overheid de keuze kan maken tussen het toestaan en het verplichten van de elektronische procedure voor de indiening en ontvangst van offertes en aanvragen tot deelneming. De resolute keuze voor een verplichte e-tendering biedt alleen maar voordelen.

Voor de aanbestedende entiteit is het aanbieden van beide procedures – e-tendering toestaan – een stap achteruit. Het betekent dat de overheid alle kennis moet verworven hebben en dat alle voorbereidingen getroffen moeten zijn. Maar zolang de inschrijvers de keuze hebben tussen de papieren en de elektronische procedure zullen overheden geconfronteerd worden met papieren en elektronische offertes voor eenzelfde overheidsopdracht. De verdere afhandeling van de overheidsopdracht geeft dan bijkomend werk voor afdrukken of scannen van respectievelijk elektronische of papieren offertes.

Alleen bij een verplichte e-tendering kan de overheid een belangrijke efficiëntieverhoging realiseren. Het exclusief ontvangen van offertes op elektronische wijze creëert de mogelijkheid om verdere processtappen elektronisch op te zetten. E-tendering wordt dan de hefboom voor het gebruik van de andere modules van het e-procurementprogramma.

Maar ook voor het bedrijfsleven is de verplichte e-tendering een goede zaak. De vrije keuze tussen de papieren en de elektronische procedure blijkt op termijn geen voordeel in te houden voor de bedrijven. Europese ervaringen tonen aan dat het vrijblijvend aanbieden van e-tendering maakt dat noch overheden noch bedrijven over de kritische drempel geraken van 10%. Dat betekent dat aanbestedende overheden voor jaren geconfronteerd worden met het sporadisch ontvangen van elektronische offertes. De vraag zal dan bij bedrijven snel rijzen of het de moeite waard is om verder gebruik te maken van de modules van e-procurement. Uiteindelijk verzeilt de inschrijver in de situatie waarin hij gedurende een lange periode zal moeten uitzoeken welke procedure de aanbestedende entiteit oplegt.

Uit meting van de administratieve lasten blijkt dat inschrijvers de administratieve lastenvermindering pas voelen na een lange leer- en overgangperiode.

Met belangrijke bestuursniveaus die voor een verplichte e-tendering kiezen is de kans reëel dat na een overgangperiode het merendeel van de overheidsopdrachten door middel van de elektronische procedure verloopt. Bedrijven realiseren dan optimaal de administratieve vereenvoudiging.

Drie invalshoeken

Starten als organisatie met e-tendering vraagt initiatieven vanuit drie invalshoeken.

- Vanzelfsprekend moeten de medewerkers toegang hebben tot de e-procurementplatformen en deze kunnen gebruiken. De beschikbaarheid van de e-procurementapplicaties en het voldoen aan enkele IT-randvoorwaarden is dan ook de eerste dimensie. De Vlaamse overheid sloot een samenwerkingsovereenkomst af met het federale bestuursniveau om garanties te krijgen rond de beschikbaarheid van de platformen.
- Maar ook de aankopers en de juristen in de aanbestedende entiteit moeten de nodige stappen zetten bij de start van een e-tendering dossier. Zo moet de aankondiging en het bestek melding maken van het gebruik van de elektronische procedure. Juristen en aankopers moeten weten wat de meest voorkomende probleemsituaties kunnen zijn en welk juridisch antwoord er op gegeven kan worden. Die juridische invalshoek bij de elektronische procedure is de tweede dimensie. De juristen van de Afdeling Overheidsopdrachten van Bestuurszaken formuleerden een antwoord op mogelijke juridische probleemsituaties.
- Tot slot is de organisatorische invalshoek en de rol van het management de derde dimensie. De organisatie moet klaar zijn om te starten met de elektronische procedure. Opleiding, coördinatie en aansturing zijn onontbeerlijk bij het gebruik van de elektronische procedure. De Vlaamse cel e-procurement van Bestuurszaken zette een omvangrijk opleidingsprogramma op in 2010 en 2011. Meer dan 600 medewerkers oefenden tijdens een trainingssessie aan de PC het gebruik van de elektronische modules in. Monitoring en rapportering brengt het gebruik van e-tendering in kaart en geeft mogelijkheden tot bijsturing.

Het gecoördineerd opzetten vanuit deze drie invalshoeken maakt het gebruik van e-tendering succesvol.

Europese ervaringen

Eind 2010 lanceerde de Europese Commissie een groenboek over e-procurement. De conclusie was dat het huidige gebruik van de elektronische procedure ver beneden de oorspronkelijke doelstellingen blijft. Het was immers de ambitie 50% van de overheidsopdrachten boven de Europese publicatiedrempel voor eind 2010 elektronisch te laten verlopen. Uit onderzoek blijkt dat voor nog geen 5% van het aankoopbudget de overheidsopdracht elektronisch verlopen was.

Diverse redenen verklaren deze tegenvallende resultaten: gebrek aan aansturing en leiderschap, het vrijblijvend gebruik van de elektronische modules, grote terughoudendheid en angst bij de aanbestedende entiteiten en leveranciers, de technische complexiteit.

Het verplicht gebruik van e-tendering is een belangrijke factor voor een succesvolle toepassing. Zo slaagt Portugal er vandaag reeds in 75% van al zijn overheidsopdrachten elektronisch te laten verlopen als gevolg van zijn beslissing om het aanbestedingsproces tot aan de gunning verplicht elektronisch te laten verlopen.

E-tendering in grote organisaties

De ervaring leert dat het niet vanzelfsprekend is om e-tendering op een gecoördineerde manier te starten in grote organisaties. Deze aanbestedende entiteiten hebben vaak verschillende aankoopcellen met elk hun eigen praktijk. Het gecoördineerd invoeren van e-tendering voor een bestuursniveau is bijgevolg niet vrij van hindernissen.

Nochtans is het gezamenlijk lanceren van de elektronische procedure door een veelheid van aanbestedende entiteiten cruciaal om een kritische drempel te overschrijden. Het vrijblijvende gebruik van e-tendering of het geringe aantal aanbestedende entiteiten of inschrijvers die e-tendering gebruiken betekent dat de inspanningen voor opleiding en uitbouw en onderhoud van de applicaties niet opwegen tegen het sporadische gebruik.

Omgekeerd brengt het bestuursniveau dat er in slaagt systematisch e-tendering te gebruiken een dynamiek op gang die niet zonder repercussies is voor andere aanbestedende overheden. De inschrijver die immers de voordelen ontdekt van e-tendering zal in sterke mate vragende partij zijn om deze elektronische procedure toe te passen ongeacht de aanbestedende overheid.

Cijfers van de Vlaamse overheid

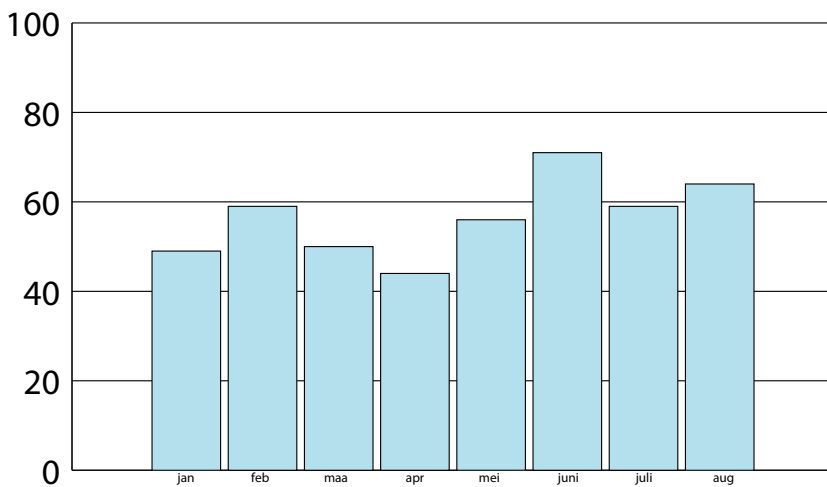
Om het gebruik van e-tendering in de Vlaamse overheid succesvol te maken monitoren we het gebruik van e-tendering. Twee indicatoren leveren waardevolle informatie.

Is de aanbestedende entiteit klaar ?

In hoeveel overheidsopdrachten wordt de elektronische procedure toegestaan voor het indienen van offertes of aanvragen tot deelneming? Hoewel de Vlaamse Regering besliste dat vanaf 1 september 2010 voor elke gepubliceerde overheidsopdracht van de Vlaamse overheid e-tendering moest mogelijk zijn, geeft

deze indicator vandaag geen 100%. De complexiteit en omvang van de organisaties en het bestuursniveau verklaren waarom de 100% vooralsnog niet gehaald wordt.

De indicator "percentage overheidsopdrachten waarvoor e-tendering toegestaan is" geeft wel een goed beeld over de mate waarin aanbestedende entiteiten klaar zijn om e-tendering toe te passen.

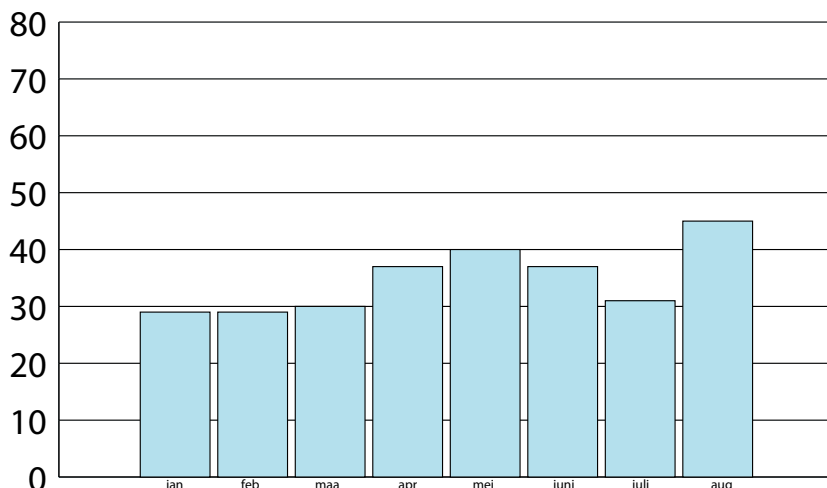

Percentage van de gepubliceerde overheidsopdrachten in 2011 waarvoor e-tendering toegestaan is

Zijn de inschrijvers klaar?

E-tendering is maar succesvol als door de inschrijvers ook effectief de elektronische procedure gebruikt wordt.

De tweede indicator geeft voor de overheidsopdrachten met een elektronische openingszitting de verhouding tussen het aantal elektronisch ontvangen offertes tegenover het totale aantal offertes.

Percentage offertes waarvoor de elektronische procedure gebruikt werd (2011)

E-tendering opleggen als verplichte procedure impliceert dat beide indicatoren naar 100 % gebracht worden.

Besluit

De Vlaamse overheid heeft de voorbije jaren grote inspanningen gedaan voor de overschakeling op e-tendering.

Deze inspanningen lonen pas als de elektronische procedure de verplichte werkwijze wordt. Bedrijven zullen de komende jaren sterk vragende partij zijn om die werkwijze verder veralgemeend te zien over alle bestuursniveaus heen.

Johan Van Steelandt, projectleider e-tendering van de Vlaamse overheid

Het Europese e-procurementbeleid

In oktober 2010 riep de Europese Commissie in een Groenboek op tot reflecties over het e-procurementprogramma. De conclusie was immers dat – hoewel tal van initiatieven genomen zijn en applicaties beschikbaar zijn – e-procurement toch maar langzaam van de grond komt. Welke initiatieven zal de Europese Commissie in de toekomst nemen om het gebruik van e-procurementtoepassingen te bespoedigen?

Belangrijke voordelen

De Europese Commissie is gangmaker van e-procurement omwille van de talrijke voordelen. Ze ambieert hiermee overheidsopdrachten toegankelijker en transparanter te maken. Voor bedrijven is e-procurement een belangrijke administratieve vereenvoudiging en voor aanbestedende overheden is het een opstap naar efficiëntiewinst. Tot slot is er op termijn het potentieel voor de integratie van de Europese aanbestedingsmarkten.

De initiatieven van de Europese Commissie

Op wetgevend vlak vaardigden het Europees Parlement en de Raad in 2004 twee nieuwe EU-richtlijnen voor overheidsopdrachten uit, onder meer om elektronische procedures mogelijk te maken. Nieuwe technieken als de elektronische veiling en het dynamisch aankoopstelsel werden ingevoerd.

Er werd een Europees actieplan opgezet met 30 initiatieven.

Enkele belangrijke projecten werden gelanceerd om administratieve en technische belemmeringen voor grensoverschrijdend elektronisch aanbesteden op te lossen.

Een stand van zaken

Vandaag zijn tal van technische oplossingen beschikbaar. Er gebeurden grote investeringen om e-aanbestedingsmodules te bouwen. In 25 lidstaten is het vandaag mogelijk om aankondigingen online te publiceren en de documenten elektronisch beschikbaar te stellen. Ondanks al die initiatieven blijft het feitelijk gebruik laag.

Uitdagingen en toekomstige acties van de EU

Uit de reflecties op het Groenboek blijkt dat de weerstand tegen verandering en schrik de voornaamste redenen voor deze trage ontplooiing zijn. Die zijn zowel bij de aanbestedende overheden als bij de inschrijvers aanwezig. Ook de technische en wettelijke complexiteit van e-procurement vormen een belangrijk obstakel.

Een aantal beleidsinstrumenten wordt in de komende jaren overwogen om e-procurement te bespoedigen:

- de aanpassing van het Europese wetgevend kader om het gebruik van e-procurement te belonen
- het belangrijkste instrument – de verkorting van de publicatietermijn bij gebruik van de elektronische middelen – zal met de nieuwe Belgische wetgeving overheidsopdrachten mogelijk worden
- het gebruik van (modules van) e-procurement verplichten en de aanbestedende overheden die e-procurement gebruiken ondersteunen.

E-tendering bij het Agentschap Wegen en Verkeer

Het Agentschap Wegen en Verkeer schrijft jaarlijks veel overheidsopdrachten uit. Het gebruikt sinds 2009 e-tendering. Hoe organiseert het die overgang? Het agentschap werkt nu vooral aan de integratie van e-tendering en eigen registratieprogramma's, wat tot op heden niet mogelijk was en als minpunt werd ervaren. Hoe ervaren de inschrijvers e-tendering?

Het e-tenderingproject werd voor het Agentschap Wegen en Verkeer in 2009 opgestart. De eerste stap was het identificeren van de verschillende potentiële aankopers binnen het agentschap. Daarna kregen al de potentiële aankopers een opleiding om te leren hoe ze het e-tenderingplatform correct konden gebruiken. Per afdeling werd er een e-tenderingcoördinator aangesteld om de aankopers te begeleiden en te helpen bij het gebruik van dit nieuwe platform.

Sinds 2009 publiceerde het Agentschap Wegen en Verkeer 741 aanbestedingen via het systeem van e-notification. Hierbij ging het om 213 aanbestedingen van diensten, 43 aanbestedingen van leveringen en 485 van werken.

Over het algemeen zijn de openbare aankopers binnen het Agentschap Wegen en Verkeer tevreden over het nieuwe e-tenderingsysteem. Hier en daar duiken er soms wat problemen op omdat e-tendering op het moment van de openingszitting niet blijkt te werken op een bepaalde laptop of omdat de internetverbinding in het lokaal niet naar behoren functioneert, maar tot nu toe zijn alle elektronische aanbestedingsprocedures behoorlijk vlot verlopen.

Het grootste minpunt is het gebrek aan integratie tussen e-tendering en eigen registratieprogramma's van het agentschap. Hierdoor moeten aankopers na het openen van de offertes toch nog steeds alle documenten afdrukken om zo het dossier verder te kunnen afwerken. Dat zorgt voor heel wat extra werk voor onze eigen mensen, terwijl dit werk vroeger door de inschrijver werd gedaan.

Binnen het agentschap worden er heel wat dossiers aanbesteed via een tweestapsprocedure. Voor het volgen van deze procedure is e-tendering nog niet optimaal inzetbaar omdat enkel het indienen van de offertes digitaal kan. De eerste stap, namelijk het indienen van de kandidatuurstellingen, moet nog steeds op papier gebeuren.

Bij de aankopers die hun offerte reeds digitaal indienden zijn de meningen verdeeld. Voor sommigen biedt het systeem heel wat voordelen. Door e-tendering moeten ze hun offerte niet meer in meerdere exemplaren afdrukken en ook geen kosten meer maken om ze per koerier te laten bezorgen.

Voor anderen is het systeem niet optimaal omdat ze stalen van bepaalde materialen moeten meesturen en dit kan uiteraard niet digitaal. Ook aankopers geven aan dat ze nog moeten wennen aan de nieuwe manier van werken. Ze zijn er niet altijd gerust in dat alle documenten steeds correct en tijdig toekomen en komen dan ook vaak naar de openingszitting om te verifiëren of alles wel degelijk tijdig en correct is ingediend.

Noot van de redactie: het Agentschap Wegen en Verkeer is binnen de Vlaamse overheid koploper voor de invoering van e-tendering. In 100% van de gepubliceerde overheidsopdrachten staan zij e-tendering toe. Meer dan 50% van de ingediende offertes zijn elektronisch.

“Overheidsopdrachten maken in Europa in 2009 gemiddeld 16% van het brutobinnenlands product uit: een niet te onderschatten aandeel. Deze opdrachten elektronisch laten verlopen, kadert in een ambitieuze Europese richtlijn die belangrijk is voor zowel aankopers als bedrijven.”

E-procurement: enkele juridische aspecten

Dit artikel wil de belangrijkste juridische aspecten schetsen van e-procurement met de focus op e-tendering.

Het e-procurementprogramma is geworteld in een stevige juridische basis. De juridische basis heeft als doel een duidelijk kader voor de elektronische behandeling van overheidsopdrachten te scheppen, maar is daarnaast ook een motor voor de implementatie van het e-procurementprogramma gebleken. De garantie van een degelijke juridische onderbouw heeft zowel bij de aanbestedende overheden als bij het bedrijfsleven voor een aanzienlijke drempelverlaging gezorgd. Hierna volgt een korte schets van de belangrijkste juridische aspecten van e-procurement met de nadruk op e-tendering.

Algemeen

Het succes van de invoering van het gebruik van e-tendering binnen de Vlaamse overheid kan deels worden teruggebracht tot het KB van 29 september 2009. Dat KB bracht een reeks wijzigingen aan in het KB van 8 januari 1996 betreffende de overheidsopdrachten voor aanneming van werken, leveringen en diensten en de concessies voor openbare werken. Dankzij die wijzigingen werd het voor aanbestedende overheden mogelijk om het gebruik van e-tendering op te leggen aan inschrijvers, wat op zijn beurt weer de mogelijkheid bood om - als langetermijnvisie - het exclusieve gebruik van e-tendering voor het indienen van kandidaatstellingen en offertes voorop te stellen. Tot dit exclusieve gebruik van e-tendering werd ook effectief besloten door de Vlaamse Regering, die bepaalde dat haar entiteiten vanaf 1 januari 2012 het gebruik van e-tendering zouden verplichten. Juridisch gezien heeft elke aanbestedende overheid nu de mogelijkheid om het gebruik van e-tendering te verplichten, te verbieden of toe te staan. Die keuze wordt bij elke opdracht gemaakt en veruitwendigd in de aankondiging of het bestek. Bepaalt de aanbestedende overheid niets omtrent het gebruik van e-tendering, dan moet de papieren procedure worden gebruikt.

Voorwaarden gesteld aan het systeem

Om de veiligheid en de integriteit van ingediende kandidaatstellingen en offertes te garanderen, stelt de overheidsopdrachtenregelgeving een reeks voorwaarden aan de systemen waarmee de kandidaatstellingen en offertes worden ingediend. Het spreekt voor zich dat de e-tendering applicatie voldoet aan deze voorwaarden.

Een eerste voorwaarde is het gebruik van een elektronische handtekening door de inschrijver. Er wordt meer bepaald gesteld dat de ingediende kandidaatstellingen en offertes moeten worden ondertekend door middel van een geavanceerde elektronische handtekening met een gekwalificeerd certificaat, gerealiseerd met een veilig middel. Met een Belgische e-ID kan een handtekening worden geplaatst die aan de vereisten voldoet. Uiteraard gebeurt de elektronische ondertekening van de offerte door degenen die bevoegd zijn om de inschrijver te verbinden.

Een ander aandachtspunt met betrekking tot de handtekeningvereiste, is de positie van de buitenlandse inschrijver (en de Belgische inschrijver met buitenlandse bestuurders). Voorlopig wordt aan de buitenlandse inschrijvers enkel de mogelijkheid geboden om de door hen ingediende documenten te ondertekenen door middel van een aan te kopen certificaat. Er wordt gestreefd naar een wijziging in de applicatie die deze verschillende ondertekeningswijzen en de toegang ertoe gelijkstelt voor de verschillende gebruikers.

Verder wordt van de applicatie vereist dat zij op precieze wijze het tijdstip van indienen vaststelt en daarvan ook een ontvangstbewijs aan de indiener toestuurt als die dat wenst. De applicatie is ook zo uitgewerkt dat de toegang tot de ingediende kandidaatstellingen en offertes beperkt is tot de daartoe gemachtigde ambtenaren, die slechts toegang tot de ingediende documenten zullen hebben op het moment van de openingszitting. Bovendien moeten steeds ten minste twee ambtenaren samen optreden om de opening te kunnen uitvoeren.

Als een overgelegde kandidaatstelling of offerte een virus bevat, wordt dit document in een veiligheidsarchief opgenomen en kan het door de aanbestedende overheid als niet-ontvan-

gen beschouwd worden voor zover dat technisch noodzakelijk is. In dat geval wordt het ingediende stuk geweerd.

Optionele veiligheden

De regelgeving voorziet in twee mechanismen die de aanbestedende overheid, per opdracht, al dan niet kan toestaan. Die mechanismen werden in de regelgeving opgenomen als eventuele tegemoetkomingen ten aanzien van inschrijvers die weigerachtig tegenover het gebruik van elektronische middelen zouden staan. Concreet gaat het om de zogenaamde dubbele elektronische zending en de veiligheidskopie.

De dubbele elektronische zending is voorlopig een louter juridische constructie, die niet ondersteund wordt door een applicatie en dus feitelijk niet bestaat. De veiligheidskopie wordt vandaag wel gebruikt en houdt simpelweg in dat, naast de elektronische kandidaatstelling of offerte, ook een papieren kopie kan worden ingediend. Als er zich dan problemen zouden voordoen bij de overlegging, de ontvangst of de opening van de kandidaatstellingen of offertes, kan de aanbestedende overheid overgaan tot de opening van de papieren kopie. Door het openen van de papieren veiligheidskopie wordt deze kopie de authentieke kandidaatstelling of offerte. Volledigheidshalve vermelden we dat dit systeem, hoewel theoretisch aantrekkelijk, in de praktijk regelmatig aanleiding geeft tot discussie. Dat vooral omdat de aanbestedende overheid wordt gedwongen tot het nemen van beslissingen tijdens de openingszitting, terwijl het niet altijd even gemakkelijk is om op dat ogenblik de juiste inschatting te maken. Enkele aanbestedende overheden zijn daarom intussen al afgestapt van het gebruik van de veiligheidskopie.

De openingszitting

De openingszitting kent hetzelfde verloop als de gewone openingszitting waar enkel papieren offertes worden ontvangen. Een belangrijk verschil is evenwel dat het, door de integriteitsgaranties die de gebruikte applicaties bieden, niet langer noodzakelijk is om de met elektronische middelen opgestelde offertes te paraferen. De applicatie zorgt ook voor een automatisch genereerd proces-verbaal van de openingszitting.

Het is gebruikelijk, maar niet verplicht, om op de openingszitting de opening van het elektronische dossier te projecteren. Dit zorgt voor transparantie ten aanzien van de aanwezige inschrijvers, die zonder deze projectie geen mogelijkheid hebben om vast te stellen welke handelingen door de voor- en bijzitter worden gesteld. De projectie wordt uiteraard beëindigd op het moment dat offertes, of andere vertrouwelijke documenten, worden opengeklikt.

Als het omwille van technische moeilijkheden onmogelijk is om de ingediende offertes te ontvangen en in te zien, moet de aanbestedende overheid een extra openingszitting organiseren. De inschrijvers worden op de hoogte gebracht van de aanvullende openingszitting.

Nieuwe regelgeving

Vermoedelijk begin volgend jaar treedt de vernieuwde overheidsopdrachtenregelgeving in werking. De bepalingen aangaande e-procurement uit de huidige regelgeving worden bijna integraal en ongewijzigd overgenomen in het nieuwe KB Plaatsing. Het bestaande juridische kader wordt dus bevestigd.

De nieuwe regelgeving beperkt zich evenwel niet tot het bevestigen van het bestaande juridisch kader, maar breidt dit ook verder uit. Zo wordt onder andere voorzien in de elektronische veiling en het gebruik van een dynamisch aankoopstelsel. Het feit dat juridisch de mogelijkheid bestaat om deze nieuwe procedures te gebruiken, wil echter niet zeggen dat ook de applicaties om deze procedures te ondersteunen op dit ogenblik al beschikbaar zijn. De Vlaamse overheid zal ook hier op middellange termijn de nodige initiatieven ontwikkelen.

“Gelieve steeds de nodige testen te verrichten aan de configuratie om onaangename verrassingen tijdens de publieke zitting te vermijden. Controleer zeker de internetverbinding en controleer zeker uw accountgegevens voor de applicatie.”

Het gebruik van de **volmacht** bij e-tendering

Welke voorwaarden zijn er bij het gebruik van een volmacht als je een elektronische offerte wil indienen conform de wetgeving overheidsopdrachten? Wat geniet de voorkeur?

Een veelvoorkomende vraag vanuit het bedrijfsleven aangaande e-tendering betreft het gebruik van een volmacht voor het indienen van een offerte. Geregeld wordt binnen bedrijven, naar aanleiding van een concrete overheidsopdracht, door diegene die de bevoegdheid heeft om ter zake de nodige engagementen aan te gaan, een volmacht verleend aan één of meerdere personen, meestal dossierbehandelaars.

De problematiek die zich stelt bij het elektronisch indienen van offertes, is dat een volmacht, net als de gehele offerte, moet worden voorzien van een elektronische handtekening die voldoet aan de vereisten gesteld in de regelgeving.

De overheidsopdrachtenregelgeving stelt dat, ingeval een volmacht wordt gebruikt, bij de offerte ofwel de originele volmacht wordt gevoegd, ofwel een gewaarmerkt afschrift ervan.

Hoe wordt dan bij voorkeur gewerkt? De volmachtgever zal het document, waarin hij de volmacht verleent, opladen in de e-tenderingapplicatie en dit document vervolgens voorzien van zijn elektronische handtekening. De gevolmachtigde zal dan de andere documenten, zoals de offerte, opladen in de applicatie en die elektronisch ondertekenen.

De aanbestedende overheid kan bij wijze van alternatief accepteren dat een kopie van de volmacht elektronisch wordt ingediend zonder elektronische handtekening van de volmachtgever. Na de opening van de offertes, zal de aanbestedende overheid het origineel of een gewaarmerkt afschrift van deze volmacht moeten opvragen bij de inschrijver. Het bewijs van het bestaan van de volmacht vóór het uiterste indieningstijdstip komt dan voort uit het loutere feit dat een afschrift van de volmacht aanwezig was in de e-tenderingapplicatie. Deze vereiste van een vaste datum voor de volmacht bestaat om de eerlijke mededinging te garanderen en heeft als doel te vermijden dat inschrijvers zich na het uiterste indieningstijdstip aan hun offerte zouden kunnen onttrekken. Algemeen gesproken is deze werkwijze echter af te raden.

In de toekomstige overheidsopdrachtenregelgeving is gekozen voor een minder formele benadering van de volmachtenproblematiek. De vereiste dat het afschrift van de volmacht gewaarmerkt moet zijn komt in de toekomst namelijk te vervallen. Dat betekent dat het bestuur ook een gescande volmacht zonder elektronische handtekening zal kunnen aanvaarden.

Vaak gestelde vragen

Een virus in een offerte

Juridisch

Elke kandidaatstelling of offerte die in de ontvangen versie een macro, computervirus of andere schadelijke instructie vertoont, kan in een veiligheidsarchief worden opgenomen. Voor zover dat technisch noodzakelijk is, kan de aanbestedende overheid het document als niet ontvangen beschouwen. De kandidaatstelling of offerte wordt in dit geval geweerd.

E-tendering

E-tendering plaatst het geïnfecteerde bestand in een zip-file. De aanbestedende dienst kan deze file downloaden. Het openen van het bestand gebeurt op eigen risico.

E-tendering is niet bereikbaar op het moment van de openingszitting

Juridisch

Wanneer tijdens de openingszitting technische moeilijkheden rijzen voor de opening en de inzage van de elektronische offertes, moet u een extra openingszitting organiseren. Op deze extra openingszitting moeten alle inschrijvers gelijktijdig en schriftelijk worden uitgenodigd. Indien er echter een veiligheidskopie geopend is en deze kopie niet de voormelde moeilijkheden oplevert, moet u geen extra openingszitting organiseren.

E-tendering

De openingszitting wordt op een later tijdstip uitgevoerd. Dat kan zonder bijkomende handelingen. Weliswaar zal het openingsuur vermeld worden op het elektronische proces-verbaal van opening.

U kunt het proces-verbaal van opening niet elektronisch ondertekenen

Juridisch

De gegevens voorgelezen door de voorzitter tijdens de openingszitting, alsook de incidenten die zich tijdens de openingszitting voordeden, worden in een proces-verbaal opgenomen, dat zonder verwijl wordt ondertekend door de voorzitter en door een bijzitter alsook door de aanwezigen die dat verlangen.

E-tendering

U drukt het proces-verbaal van opening af en ondertekent het manueel.

Een van de twee personen die de openingszitting moet houden, is niet aanwezig

Juridisch

U moet een openingszitting houden met minimum twee personen, de voorzitter en één of meerdere bijzitters.

E-tendering

Alle geassocieerde aankopers voor dit dossier kunnen de opening doen. Het is wel belangrijk dat u voldoende personen bij deze geassocieerde aankopers hebt toegevoegd. U kunt de afwezige persoon vervangen door een andere geassocieerde aankoper. Tot voor de opening kunt u geassocieerde aankopers aanmaken. U kiest hiervoor uit uw in e-tendering geregistreeerde collega's. Tot voor de opening kunt u ook collega's registreren.

De elektronisch ontvangen offerte vermeldt een fout met betrekking tot de ondertekening

Juridisch

De offerte moet ondertekend zijn met een elektronische handtekening die in overeenstemming is met de regels van het Europese en nationale recht op het gebied van de geavanceerde elektronische handtekening met een geldig gekwalificeerd certificaat, waarbij de handtekening werd gerealiseerd via een veilig middel voor het aanmaken van een handtekening.

E-tendering

U kunt twee foutboodschappen krijgen:

- Een rood kruis voor de offerte. Wanneer u de cursor op het kruis plaatst, krijgt u de aard van de foutmelding: 'Aanbesteding werd niet ondertekend'.
- Een oranje vink voor de offerte. Wanneer u de cursor op dit vinkje plaatst, krijgt u de foutmelding: 'het certificaat is niet herkend'.
- Beide foutmeldingen noteert u op het proces-verbaal van opening in de daartoe voorziene velden. U moet deze foutmeldingen nadien onderzoeken.
- Het rode kruis betekent dat de offerte niet is ondertekend.
- Het oranje vinkje betekent dat het certificaat niet herkend wordt. Dit vraagt nader onderzoek. Mogelijk betreft het een zeer recente elektronische identiteitskaart waarvan het certificaat nog niet geregistreerd werd in de e-tenderingapplicatie.

Welke bestanden worden aanvaard?

Juridisch

De te gebruiken hulpmiddelen en de technische eigenschappen ervan, met inbegrip van de eventuele versleuteling, mogen niet discriminerend zijn en moeten algemeen voor het publiek beschikbaar zijn. Ze moeten tevens verenigbaar zijn met algemeen gebruikte informatie- en communicatiemiddelen. De aankondiging van opdracht of het bestek beschrijft de te gebruiken hulpmiddelen.

E-tendering

Alle bestanden worden aanvaard. Indien niet moet de aanbestedende overheid beperkingen meegeven.

Wie moet de offerte tekenen?

Juridisch

De offertes die namens een rechtspersoon worden ingediend, moeten ondertekend zijn door de personen die bevoegd zijn om de vennootschap te vertegenwoordigen, met bijvoeging van de stukken waaruit hun bevoegdheid blijkt. Deze vertegenwoordigingsbevoegdheid kan blijken uit de statuten van de vennootschap of uit een bijzondere volmacht.

E-tendering

In e-tendering zijn er drie mogelijkheden:

- De bevoegde persoon tekent de offerte en alle bijhorende documenten met de elektronische identiteitskaart.
- De bevoegde persoon geeft volmacht aan de persoon die de offerte en de bijhorende documenten met zijn elektronische identiteitskaart tekent. De volmacht is een eenvoudig (word)document getekend met elektronische identiteitskaart door de bevoegde persoon en bij de offerte gevoegd of per post op papier verstuurd.
- De inschrijver koopt het certipost-certificaat en ondertekent daarmee op naam van de vennootschap.

Welke informatie wordt publiek getoond door de aanbestedende overheid op de openingszitting?

Juridisch

Nadat de voorzitter de zitting heeft geopend, wordt inzage genomen van alle ontvangen offertes. De voorzitter leest de naam of de handelsnaam van de inschrijvers, hun woonplaats of maatschappelijke zetel en de intrekkingen voor.

E-tendering

Het scherm met de melding van de via elektronische middelen overgelegde offertes kan probleemloos worden getoond met

een dataprojector. Bij het openklikken van de offertes wordt de projectie afgesloten, gezien in deze offertes geheime commerciële of industriële informatie kan zijn opgenomen.

Wanneer mag een veiligheidskopie geopend worden?

De veiligheidskopie mag enkel worden geopend bij een tekortkoming bij de overlegging, de ontvangst of de opening van de met elektronische middelen overgelegde offerte.

De vraag rijst wat onder die tekortkomingen moet worden begrepen.

De veiligheidskopie is in feite een 'optioneel vangnet' dat door de aanbestedende overheid kan worden toegestaan om de terughoudendheid van de inschrijvers weg te nemen.

In die optiek gaan we ervan uit dat de veiligheidskopie gerelateerd is aan het feit dat het gebruik van elektronische middelen zich nog in een aanvangsfase bevindt. Naarmate het gebruik van elektronische middelen beter ingeburgerd raakt en de terughoudendheid ten aanzien van de applicatie verdwijnt, zal de veiligheidskopie aan relevantie inboeten.

De betreffende bepaling mag niet al te restrictief worden geïnterpreteerd, omdat ze dan haar doel zou voorbij schieten. Het lijkt dan ook verantwoord om tot de opening van de veiligheidskopie over te gaan telkens de e-tenderingapplicatie een foutmelding genereert. De regelgeving spreekt immers over een tekortkoming bij de overlegging, de ontvangst of de opening, zonder te specificeren dat het hier moet gaan om een technische tekortkoming te wijten aan de werking van de applicatie.

Een te restrictieve interpretatie van de betreffende bepaling zou ook het gebruik van de e-tenderingapplicatie en de veiligheidskopie in de praktijk nodeloos compliceren. Dat zou er immers toe leiden dat de voorzitter van de openingszitting bij iedere foutmelding van de applicatie moet nagaan of het in casu gaat om een tekortkoming die te wijten is aan de inschrijver zelf dan wel aan de applicatie. De foutmeldingen kunnen niet steeds ogenblikkelijk en op eenvoudige wijze worden geïnterpreteerd. Er kan ten andere ook niet van de applicatie worden verwacht dat die zelf de aard van een bepaalde tekortkoming aangeeft en hiervan tevens een appreciatie maakt.

Toch blijft het aangewezen in de eerste plaats grote zorg te besteden aan de voorbereidingen voor de elektronische procedure bij de aanbestedende dienst en de inschrijvers. Het gebruik van de veiligheidskopie moet de uitzondering zijn.

Wie is wie?

Het Departement Bestuurszaken staat in voor het implementeren van e-procurement in de Vlaamse overheid.

Federale overheid

Staat in voor de applicatie. Als u technische problemen ondervindt bij het gebruik van de applicatie contacteert u de federale overheid: dienst e-procurement, Wetstraat 51, 1040 Brussel, e.proc@publicprocurement.be, tel: 02 790 52 00.

Departement Bestuurszaken

Het Departement Bestuurszaken staat in voor de implementatie van e-procurement in de Vlaamse overheid. Het departement helpt bij het invoeren van e-procurement en e-tendering bij lokale besturen door kennisdeling - kennis opgedaan door het intensief begeleiden van grote delen van de Vlaamse overheid en enkele piloten -, zit de stuurgroep e-tendering lokale besturen voor, en helpt het Agentschap voor Binnenlands Bestuur intensief bij de totstandkoming van het themanummer. Neemt in de toekomst geen verdere of bijkomende initiatieven ten aanzien van de lokale besturen. Er komen geen nieuwe pilootbesturen meer bij. Alle besturen kunnen evenwel terecht op de website www.bestuurszaken.be voor bijkomende informatie, handleidingen en oefeningen met betrekking tot e-procurement en e-tendering.

Agentschap voor Binnenlands Bestuur (ABB)

Voor lokale besturen zijn er geen afspraken gemaakt rond de verplichting van het indienen van elektronische offertes of het organiseren van opleidingen. Het ABB helpt bij de invoering van e-procurement en e-tendering bij lokale besturen door kennisdeling. Het ABB maakt deel uit van de stuurgroep e-tendering lokale besturen en heeft in deze als belangrijkste taak een doorgeefluik te zijn voor informatie, en de informatie voor lokale besturen "warm" te houden.

Het ABB heeft een intermediërende taak nl. onder meer zorgen dat de voor de lokale besturen belangrijkste opleiders op de hoogte zijn van de accreditatieprocedure, de lokale besturen wegwijs maken door middel van het uitbrengen van een themanummer met informatie gericht op de lokale besturen.

Het ABB kan uiteraard gecontacteerd worden i.v.m. advies rond juridische aspecten rond invoeren van e-tendering, maar geeft geen advies over technische aspecten van e-tendering. ABB spreekt zich niet uit over lopende procedures. Het agentschap staat niet in voor opleiding of infosessies omdat de geaccrediteerde opleiders hiervoor opgeleid zijn en het best geplaatst zijn.

Agentschap Ondernemen

Verantwoordelijk voor sensibilisatieacties naar het bedrijfsleven toe via mailings, artikelen, opmaak brochure e-procurement voor bedrijven. Verzorgde in 2011 enkele roadshows in samenwerking met VOKA en UNIZO. Geeft de fakkel door aan de geaccrediteerde opleidingsverstrekkers vanaf oktober 2011.

Vlaamse overheid stimuleert lokale besturen

Elke beslissing van de Vlaamse Regering over e-procurement bevat een engagement ten aanzien van de lokale besturen. De klemtoon komt steeds te liggen bij informatieverbreiding en sensibilisering.

Bij de laatste beslissing nam de Vlaamse Regering akte van de initiatieven van het OCMW Gent en Digipolis als koplopers. De sensibiliserende rol van het Departement Bestuurszaken en het Agentschap voor Binnenlands Bestuur krijgt een gepaste vorm in de stuurgroep 'e-procurement voor lokale besturen'.

De stuurgroep bestaat uit de federale en Vlaamse experts voor e-procurement, vertegenwoordigers van het Agentschap voor Binnenlands Bestuur, de VVSG, de VVP, Vlinter en de eigenaars van de eerste pilotprojecten (Digipolis en OCMW Gent). De stuurgroep komt elk kwartaal samen. Hij volgt de lopende projecten en plant met de leden nieuwe initiatieven. Deze trajecten worden hieronder beschreven.

Als uw bestuur niet binnen een van de hieronder geschetste trajecten valt, dan betekent dit niet dat uw bestuur niet aan de slag kan gaan. E-tendering kan in alle lokale en provinciale besturen gebruikt worden. In het laatste deel van dit themanummer leest u hoe uw bestuur hiermee kan starten, en welke stappen u hiervoor doorloopt.

Traject centrumsteden

Trekkers zijn in dit geval Digipolis en VVSG (zij doen verder in dit nummer ook zelf hun verhaal).

Ann Fournier van Digipolis heeft een exposé gegeven aan de stadssecretarissen van de centrumsteden. Dit initiatief werd zeer positief onthaald. De stad Antwerpen zal in ieder geval met e-tendering starten. Voor de andere steden is het nog wachten op concrete respons. Rond de periode van het verschijnen van dit themanummer gaan de geaccrediteerde opleidingsverstrekkers van start met de opleidingen e-notificatie en e-tendering. Op dat ogenblik wordt dit spoor meer dynamisch opgenomen. Ook de stad Gent neemt intussen de eerste initiatieven rond e-tendering.

Traject OCMW's

Trekker van dit spoor is Pol Verbeke, OCMW Gent (u vindt verder in dit nummer ook zijn getuigenis).

Er zijn vijf pilotprojecten: Gent, Aalst, Evergem, Brugge en Lokeren. Dat traject loopt.

Het OCMW van Brugge heeft met goed gevolg een eerste e-tendering dossier achter de rug.

Opmerkelijk is dat verschillende OCMW's opteren voor de "verplichte" e-tendering. Zij schatten de risico's hierin met hun hiërarchische verantwoordelijke. Het advies luidt evenwel: sta e-tendering toe, wacht met de verplichte e-tendering.

Traject provincies

Er zullen twee pilotprojecten starten: de provincie Oost-Vlaanderen (3P-gebruiker) en de provincie West-Vlaanderen.

Op 6/9 was er een startvergadering bij de provincie Oost-Vlaanderen.

Traject Vlinter

VLINTER is de koepel van de Vlaamse intercommunales voor streekontwikkeling. Als publieke organisaties die werken voor lokale bedrijven worden deze intergemeentelijke samenwerkingsverbanden op verschillende manieren geconfronteerd met overheidsopdrachten. Ze schrijven enerzijds overheidsopdrachten uit, bijvoorbeeld wanneer bij het ontwikkelen van een bedrijventerrein aannemers moeten worden ingeschakeld. Anderzijds tekenen ze ook op overheidsopdrachten in, wanneer gemeentebesturen bijvoorbeeld een bestek uitschrijven voor de opmaak van een Ruimtelijk Uitvoeringsplan. De digitalisering van de hele cyclus van publieke aanbestedingen is voor de 11 VLINTER-leden dan ook belangrijk om van nabij te volgen.

E-procurement in Digipolis

Een overheidsopdracht van Digipolis wordt volledig elektronisch afgehandeld. Van het publiceren van het bestek, het indienen van de offerte tot en met het gunnen ervan. Hun aankoopdienst wordt zo administratief flink ontlast en de communicatie met mogelijke leveranciers verloopt een pak efficiënter en sneller. Ook voor kandidaat-leveranciers levert de nieuwe manier van werken voordelen op. De introductie van e-procurement verliep uiteraard niet zonder inspanningen. Maar het doorzwemmen van de nodige waters bracht uiteindelijk wel alleen maar voordelen...

Digipolis?

Digipolis, opgericht in 2003, is een opdrachthoudende vereniging die wordt gezien als een verlenging van stad en OCMW Antwerpen en Gent met bevoegdheid op het vlak van telematica. Hierdoor kande organisatie optreden in naam van beide steden en OCMW's. De specifieke bevoegdheden werden ondergebracht in een afzonderlijke organisatie om een autonome en flexibele werking mogelijk te maken, wat in de snel evoluerende ICT-wereld een belangrijke vereiste is.

De start: e-notification

Begin 2010 startte Digipolis met de publicatie van alle overheidsopdrachten in e-notification. Tegelijkertijd boden ze dezelfde bestekken aan via hun website. Een eerste stap in het digitaliseren van overheidsopdrachten...

Sinds 1 juli 2010 gebruikt Digipolis enkel nog het e-notification-platform, ook voor opdrachten onder de publicatiedrempel.

Voordelen van e-notification

Op de eerste plaats bereikt Digipolis tot 20% meer leveranciers. Ook nieuwe inschrijvers vinden hun weg naar de opdrachten. De concurrentie speelt dus veel meer en er is een grotere mededinging.

Het papieren traject werd volledig afgeschaft. Bestekken kunnen digitaal gedownload worden van e-notification en worden niet meer per post of per mail bezorgd aan mogelijke inschrijvers. Ook voor leveranciers is deze toepassing een voordeel. Zij kunnen een profiel aanmaken in de applicatie en ontvangen zo gerichte communicatie over opdrachten en bestekken die hen aanbelangen. Geen zoektochten meer op verschillende internetsites naar mogelijke opdrachten; alle overheidsopdrachten worden centraal aangeboden via één toepassing.

Bijkomend kan er per opdracht een forum opgericht worden zodat leveranciers hun vragen kunnen stellen en de aanbestedende overheid een antwoord kan formuleren. Dit forum is uiterst transparant voor alle deelnemende partijen.

Leveranciers die de weg nog niet kennen worden met raad en daad bijgestaan door de medewerkers strategische aankoop van Digipolis.

Succesvolle introductie e-tendering

In juni 2010 stapte Digipolis als piloot in het e-tenderingproject. Net zoals bij e-notification werd ook dit gefaseerd ingevoerd en konden leveranciers in het begin zowel elektronisch als op papier hun offerte indienen. Op 1 oktober 2010 was de eerste elektronische indiening een feit.

Sinds 1 juni 2011 worden leveranciers aangemoedigd enkel elektronisch hun kandidatuurstelling/offerte in te dienen.

Voordelen van e-tendering

Het afschaffen van papieren offertes betekende voor Digipolis opnieuw een administratieve vereenvoudiging. Ook kan het bedrijf zo besparen op allerlei kantoormateriaal zoals papier en postzegels.

De leveranciers van hun kant gaven positieve feedback over de gebruiksvriendelijkheid, de tijdswinst, het vermijden van administratieve kosten enz.

Kinderziekten en ongemakken

Ondanks alle positieve ervaringen liep Digipolis ook tegen enkele ongemakken aan.

Zo was het al snel duidelijk dat de door Digipolis georganiseerde publieke informatiesessies essentieel zijn om de invoering van e-tendering in het bedrijfsleven in goede banen te leiden. Alhoewel er een goedwerkende helpdesk bestaat bij de federale overheid, wordt de strategische aankoopdienst van Digipolis geregeld overstelpt met de meest uiteenlopende vragen.

Voor kleine bedrijven, die geen eigen administratieafdeling hebben, lijkt de drempel hoog. Meestal schrijven zo'n bedrijven hoegenaamd ook niet in voor overheidsopdrachten. Digipolis probeert hen toch aan te spreken door het organiseren van individuele opleidingen en door hen door te verwijzen naar het grote aanbod aan opleidingsmogelijkheden binnen Vlaanderen, georganiseerd door bijvoorbeeld UNIZO en door de diverse opleidingsverstrekkers die verder in dit themanummer aan bod komen.

Daarnaast ondervinden ook buitenlandse inschrijvers enige administratieve hinder. Gezien in elk bestek wordt opgelegd dat elke offerte/kandidaatstelling elektronisch ondertekend moet worden om rechtsgeldig te zijn, moeten buitenlandse kandidaten in het bezit zijn van een USB-token van Certipost. De doorlooptijd om een USB-token te kopen is maximaal 3 weken.

Om de termijn korter te maken zou een mogelijke oplossing kunnen zijn om het mandaat voor ondertekening van een buitenlandse ondertekenaar over te dragen aan een gemachtigde in een Belgisch filiaal waarbij een gescand volmachtdocument (authentieke of onderhandse akte) als rechtsgeldig zou worden beschouwd.

Voorts lijkt het, gezien de business van Digipolis, vanzelfsprekend dat e-procurement vlot wordt toegepast. In andere sectoren zoals de bouwsector, de voedingssector enz. lijkt de invoering nog ver weg. Sensibilisering is hier zeker aan de orde.

Toekomst

Om nog efficiënter te werken met e-tendering zou een forum voor overheden over praktische en juridische aspecten van e-procurement zeker nuttig zijn.

Momenteel moet een bedrijf zich ten persoonlijke titel aanmelden in e-procurement. Het zou voor een onderneming zinvol zijn om als bedrijf te kunnen aanmelden.

In het steeds groeiende digitale tijdperk is het ook voor de overheid een uitdaging om met e-toepassingen te werken. E-procurement, e-notification en e-tendering bieden hier alvast een antwoord op. Bijkomend vervullen zij een maximale rol in het streven naar administratieve vereenvoudiging. Digipolis is vrijwillig op deze digitale trein gestapt en zal verder actief meewerken aan de uitbouw van de applicatie (piloot voor e-awarding) en het gebruik hiervan bij zijn klanten.

E-tendering en lokale besturen: VVSG trok proces mee op gang

De VVSG schetst hoe zij samen met andere actoren aan de basis stonden van het stapsgewijs introduceren van e-tendering bij lokale besturen.

Halverwege 2009 drong de Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten (VVSG) bij de Vlaamse overheid, meer bepaald de leiding van het Vlaams e-procurementprogramma, aan op een overleg om een initiatief te nemen met betrekking tot de uitvoering van e-tendering naar de Vlaamse lokale besturen.

Dat jaar werd immers gestart met het invoeren van e-tendering op het niveau van de Vlaamse entiteiten via een tiental pilootprojecten. Dit kaderde binnen het Vlaams e-procurementprogramma dat werd goedgekeurd door de Vlaamse Regering op 18 juli 2008. Deze beslissing voorzag ook in informatieverbreiding naar de lokale besturen.

De VVSG, overtuigd van het belang en de voordelen van e-tendering, voelde daarom de noodzaak aan om meer doorgedreven ondersteuningsinitiatieven te nemen voor de lokale besturen, waarbij gebruik kon worden gemaakt van de opgebouwde expertise op het Vlaamse en federale niveau.

Het thema e-tendering kwam ook aan bod op de VVSG-Trefdag van 6 mei 2010 en de VVSG-studiedagen over actualia inzake overheidsopdrachten van 18 en 25 maart 2010.

In juni 2010 besliste de Vlaamse Regering tot een veralgemening van de invoering van e-tendering voor alle Vlaamse entiteiten, voor alle opdrachten, behalve de opdrachten op basis van de onderhandelingsprocedure zonder bekendmaking. Het Agentschap voor Binnenlands bestuur (ABB) werd op dit moment onder meer mee betrokken als contactpunt voor informatieverstrekking naar de lokale overheden. Er werd een stuurgroep lokale besturen opgericht, met als leden vertegenwoordigers van het Vlaamse centrale team e-procurement en het Agentschap voor Binnenlands Bestuur, de VVSG en de VVP, de federale dienst e-procurement bij de FOD Personeel en Organisatie, het Vlaams

Agentschap voor Ondernemen, en last but not least, de eerste lokale pilootbesturen. De stuurgroep wil lokale besturen begeleiden bij het invoeren van e-tendering door het sensibiliseren van lokale besturen en bedrijven, het afstemmen van diverse initiatieven inzake opleiding, het verder begeleiden van de bestaande pilootbesturen en het bespreken van vragen en problemen in verband met het gebruik van de federale applicaties.

Digipolis, opdrachthoudende vereniging voor Antwerpen en Gent op het vlak van IT, telematica en aankoop van soft- en hardware, en het OCMW van Gent waren akkoord om als pilootbestuur een voortrekkersrol te vervullen. Het OCMW van Gent vervult die rol voor de andere (centrum)OCMW's en Digipolis voor de (centrum)gemeenten. Er werd aanvankelijk gekozen voor een tweesporentraject.

De projectopdrachten hadden een brede scope en konden rekenen op begeleiding vanuit de Vlaamse centrale cel e-procurement. De Vlaamse provincies en intergemeentelijke samenwerkingsverbanden vormden een derde en vierde traject.

U leest in dit nummer hoe Digipolis en het OCMW van Gent e-tendering hebben ervaren binnen hun organisatie en welke opdrachten via e-tendering werden uitgeschreven. E-tendering werd alleszins als positief ervaren. Zij kozen bewust voor het verplicht en niet het facultatief gebruik van e-tendering waarbij een papieren offerte ook nog toegelaten is.

Andere OCMW's die ondertussen met e-tendering zijn gestart, zijn de OCMW's van Gent, Aalst, Evergem, Brugge en Lokeren. Antwerpen, Stabroek en andere gemeenten zouden dit jaar nog met e-tendering starten.

Pol Verbeke, adviseur overheidsopdrachten OCMW Gent

Elektronische offertes bij lokale besturen: OCMW Gent neemt het voortouw

Het Gentse OCMW is als openbaar bestuur onderworpen aan de wetgeving overheidsopdrachten. Concreet betekent dit dat bij elke uitbesteding van werken, leveringen en diensten het OCMW verplicht is offertes op te vragen bij verschillende aanbieders conform de wettelijk voorziene procedures. Zij hebben als pilootbestuur e-tendering al heel wat ervaring met deze module. U leest in deze bijdrage hun ervaring. U zal vooral enthousiasme ervaren om verder te werken met e-tendering.

Het Gentse OCMW voert per jaar enkele tientallen overheidsopdrachten uit. Ondernemingen die een offerte indienen, produceren hierbij tonnen papier. Vaak gaan deze ervan uit dat de kans om een opdracht binnen te halen recht evenredig is met de omvang van hun offerte.

Op 16 juni 2010 maakte het OCMW Gent kennis met de projectleider e-procurement van de Vlaamse overheid. Deze was ter promotie van elektronische offertes bij lokale besturen op zoek naar een aantal interessante pilootprojecten. Toevallig liepen enkele maanden later de belangrijkste overeenkomsten af. Voor het OCMW Gent dus een ideale kans om nieuwe offertes elektronisch aan te vragen.

Het dagelijks bestuur overtuigen was niet moeilijk vermits we eerder - met succes - overgeschakeld waren op digitale besluitvorming. Dat betekent dat elke OCMW-bestuursvergadering digitaal verloopt, met uitzondering van de offertes, daarvoor werd nog met papier gewerkt. E-tendering biedt daarvoor een pasklaar alternatief.

Alvorens e-tendering te implementeren in de organisatie, kreeg het OCMW Gent een intensieve informatie- en opleidingssessie. Op 13 oktober 2010 werd de eerste elektronische offerteaanvraag geplaatst op het e-notificationplatform en een tweetal weken later was een informatiesessie in Brussel voorzien voor de inschrijvers.

Het grote moment van de elektronische opening van de offertes was voorzien op donderdag 18 november 2010, klokslag elf uur. Om het geheel wat extra bijval te geven, werd een persconferentie en een aansluitende receptie georganiseerd. De

persconferentie kon op heel wat belangstelling rekenen, een cameraploeg van de regionale televisiezender AVS inclusief. Om elf uur kreeg we het tabblad 'offertes' op het scherm te zien. Resultaat: twee offertes, waarvan slechts één geldig elektronisch ondertekend.

Sodexo dient elektronische offerte in

Bedrijf Sodexo diende zijn offerte elektronisch in bij het OCMW Gent voor hun overheidsopdracht "catering" en ervaart het elektronisch aanbesteden als positief.

In het kader van het lastenboek catering voor de verschillende woonzorgcentra en de dienstencentra van het OCMW van Gent hadden wij het genoeg mee te kunnen werken aan het allereerste e-tendering dossier in Vlaanderen. Na de voorstelling van de mogelijkheden van het systeem kon ons team proefdraaien via het testplatform. Dit verliep niet direct vlekkeloos maar door de goede ondersteuning en communicatie werden deze kleine moeilijkheden snel opgelost. Het indienen van het dossier verliep echter zeer vlot, evenals de elektronische handtekening. En tot slot kregen wij, na een grondige analyse van de verschillende dossiers, het schitterende nieuws van het OCMW dat wij weerhouden werden als de beste keuze voor het OCMW van Gent. E-tendering is voor ons dus zeker voor herhaling vatbaar.

David De Mol, Sales Manager Healthcare & Education Sodexo

Ondertussen werd het OCMW Gent opgenomen in de stuurgroep e-tendering met de bedoeling het elektronisch indienen en openen van offertes bij andere OCMW's te promoten. Op

14 december 2010 werd een oproep gedaan naar de OCMW's van de centrumsteden om in hun eigen centrum het elektronisch indienen en openen van offertes uit te proberen bij hun eerstvolgende aanbesteding of offerteaanvraag. Natuurlijk bulkten de eerste reacties van twijfel en aarzeling, maar intussen stappen vier andere centra mee in het e-tenderingverhaal, met name de OCMW's van Aalst, Brugge, Evergem en Lokeren.

Gent heeft ondertussen al een derde elektronische opening van offertes achter de rug.

Ervaring met e-tendering van een bedrijf

Hoe ervaart de indiener van de elektronische offerte e-tendering?

Aangezien het de eerste maal was dat we een offerte via e-tendering moesten indienen, hebben we vooraf de nodige acties ondernomen.

Via de overzichtelijke website van e-procurement is heel wat informatie terug te vinden van hoe e-tendering werkt en welke stappen moeten ondernomen worden om aan een offerte deel te nemen. Maar om heel zeker te zijn van de correcte indiening van de offerte, hebben we een informatiesessie bijgewoond in het Boudewijngebouw in Brussel. Deze infosessie was heel goed voorbereid en enorm leerrijk. Via een testomgeving van e-tendering hebben we een testofferte ingediend en zo alle nodige stappen uitvoerig kunnen testen. Daarbovenop heeft de instructeur een testofferte klaargezet zodat we vanuit Dumoulin nogmaals alle procedures konden testen via een extra testofferte. Dat verliep allemaal heel vlot en de correctheid van de testen werd heel nauwgezet opgevolgd door de instructeur.

Vervolgens was het voor echt en moesten we de officiële offerte indienen. In eerste instantie verliep alles vlekkeloos. Aangezien we heel wat bijlagen moesten bijvoegen, hadden we per bijlage een aparte PDF gemaakt, om het zo overzichtelijk mogelijk te houden. Van zodra een bijlage klaar was, hebben we die overgezet via de site van e-tendering. Eens alle documenten waren overgezet, heeft Mevr. Dumoulin alle documenten ondertekend en hebben we per mail een ontvangstbewijs ontvangen. Dat ontvangstbewijs werd afgedrukt om mee te doen naar de opening van de offerte.

Bij de opening was er echter op eerste zicht een probleem met de ondertekening van een paar bijlagen.

Aangezien we zeker van ons stuk waren dat alle procedures correct werden uitgevoerd en we een ontvangstbewijs hadden

ontvangen waarop alles in orde was, hebben we onmiddellijk contact opgenomen met de instructeur van e-tendering om te weten hoe dit komt. We werden doorverwezen naar de projectleider van e-procurement en deze persoon heeft onmiddellijk het probleem uitgezocht. Reden van de weigering was een e-tendering software probleem bij controle van de data van de bijlagen, maar onze offerte was wel degelijk in orde.

Onze conclusie is dat e-tendering zeker een heel goed initiatief is met tal van voordelen (geen papier meer, overzetten van documenten van zodra ze klaar zijn en achteraf samen tekenen, opzoeken van offertes...). Door het software probleempje bij opening was het wel eventjes spannend, maar we werden heel vlot geholpen door de mensen van e-tendering. Hoe meer e-tendering zal gebruikt worden, hoe stabiel het systeem zal zijn. Wij zijn alvast voorstander van e-tendering.

Jean-Charles Delabroye, IT-manager Wasserij Dumoulin NV

Op 31 augustus 2011 had het OCMW Gent een derde elektronische opening. Het is de ambitie van het OCMW om net als bij de Vlaamse overheid het elektronisch indienen en openen van offertes te veralgemenen vanaf 1 januari 2012. Waar de wetgever de mogelijkheid voorziet om e-tendering te verbieden, toe te staan of op te leggen, heeft het OCMW van meet af aan geopteerd om het principe te verplichten. OCMW's werken met ondernemingen uit specifieke sectoren zoals cateringbedrijven, wasserijen, incontinentiemateriaal... Geen enkele onderneming uit die sectoren zal een elektronische offerte indienen, als ze daartoe niet verplicht worden.

Dankzij het elektronisch indienen van offertes verloopt het besluitvormingsproces bij het Gentse OCMW volledig digitaal. De raadsleden kunnen alle documenten met betrekking tot specifieke overheidsopdrachten digitaal raadplegen. Dienstbodes hoeven niet langer dozen met papieren offertes heen en weer te transporteren van diverse locaties naar de hoofdzetel van het OCMW. Leidend ambtenaren en hun medewerkers zijn verlost van het zinloos paraferen van elke bladzijde van elke offerte. E-tendering waarborgt immers de integriteit van de documenten na de opening ervan.

Toch enkele kanttekeningen bij dit verhaal. Voor de leek is e-procurement ingewikkeld. De verschillende platformen kunnen eenvoudiger en gebruiksvriendelijker. Het lezen en beoordelen van offertes op een beeldscherm vraagt een grote inspanning. Het kan zeker niet de bedoeling zijn om digitale offertes achteraf uit te printen en te kopiëren want dan ondergraaf je het principe van elektronisch indienen. Maar, het is zeker aangewezen om als beoordelaar belangrijke pagina's van de offerte af te drukken.

Een snelle doorbraak bij de OCMW's van e-tendering blijft allicht nog even uit. Eigenlijk zitten noch de OCMW's noch de vele KMO's waarmee zij samenwerken te wachten op e-tendering. Je moet als instelling al een zekere omvang hebben om opdrachten met bekendmaking uit te schrijven. Kleinere besturen beperken zich tot onderhandelingsprocedures zonder enige bekendmaking. Kleinere en soms ook middelgrote OCMW's beschikken vaak nauwelijks over degelijke informaticaondersteuning, zodat ze zich niet aan elektronische offertes zullen wagen, zeker wanneer het niet moet.

Anderzijds zijn de reacties van bedrijven, die reeds een elektronische offerte hebben ingediend, overwegend positief. Zij hopen op een veralgemening van het systeem om de voordelen van het elektronisch indienen maximaal te kunnen benutten.

Voor ondernemingen geldt ook hier de economische wet van vraag en aanbod.

Als OCMW's het elektronisch indienen van offertes niet vragen (lees: opleggen) zullen bedrijven dit niet aanbieden. Alleen de vraag van veel OCMW's zal bedrijven (voornamelijk KMO's) ertoe aanzetten offertes elektronisch in te dienen.

Belangrijk voor de OCMW's is hun drempelvrees overwinnen. Zowel de federale overheid als de Vlaamse overheid kunnen daarbij helpen en dit is zeker geen overbodige luxe. De meeste lokale besturen durven het risico op een mislukking niet te nemen. Maar elke vernieuwing is nu eenmaal een stap in het onbekende, waarbij je (berekende) risico's moet nemen.

Contact: Pol Verbeke, Pol.Verbeke@ocmwgent.be - 09/266.93.30

De beperkte procedures en e-tendering?

Voor de ervaren gebruiker zijn de beperkte procedures het summum van e-procurement waarbinnen verplichte e-tendering zonder risico's mogelijk is. Het aanbestedend bestuur en de inschrijver wisselen wederzijds documenten uit in de elektronische omgeving.

Bij het gebruik van de beperkte aanbesteding en beperkte offerteaanvraag publiceert de aanbestedende overheid haar oproep tot kandidaatstelling in e-notification. De inschrijver dient zijn kandidaatstelling in op e-tendering waarna de aanbestedende overheid de elektronische openingszitting zal houden.

Na selectie van de kandidaten zal aan deze kandidaten in e-notification het bestek verzonden worden. E-notification is op dit moment slechts toegankelijk voor de kandidaten die uitgenodigd worden om een offerte in te dienen. Vervolgens kan de inschrijver zijn offerte opnieuw in e-tendering indienen, waarna het openbaar bestuur opnieuw een elektronische openingszitting zal houden om de offertes te ontvangen. Vermits de aanbestedende overheid na de eerste fase weet of er al dan niet buitenlandse inschrijvers zijn, belet niets haar – bij afwezigheid van buitenlandse inschrijvers – e-tendering verplicht op te leggen.

Aanbestedende overheid en inschrijvers komen bij deze beperkte procedures dus tweemaal in e-notification en tweemaal in e-tendering. In de Vlaamse overheid zijn reeds verschillende zogenaamde tweetrapsprocedures probleemloos verlopen in de elektronische applicaties.

E-tendering toestaan of verplichten?

Hoewel een aanbestedend bestuur er alle belang bij heeft de elektronische procedure verplicht te stellen, toch blijft het aangewezen met deze verplichting alsnog zuinig om te springen. Bedrijven hebben immers tijd nodig om in een overgangperiode de elektronische manier van werken eigen te worden. Bovendien zou de elektronische handtekening van de buitenlandse inschrijver voor onaangename verrassingen kunnen zorgen.

Verplichten is onontbeerlijk...

Dat e-tendering een verplichte procedure moet worden, staat buiten kijf. Voor het aanbestedend bestuur is het gecombineerd gebruik van de papieren en de elektronische procedure een flinke stap achteruit. Voortaan kan het aanbestedend bestuur ook nog alle elektronisch ontvangen offertes afdrukken of, wanneer het bestuur reeds elektronisch werkt, de papieren offertes gaan inscannen. Enkel op deze wijze krijgt de aanbestedende overheid immers een uniforme processtroom die hanteerbaar is in de verdere afhandeling van de overheidsopdracht.

Ook voor de inschrijver is het voortdurend kunnen en moeten kiezen tussen de papieren en de elektronische werkwijze geen comfortabele situatie. De opgedane kennis en ervaring gaat op deze wijze teniet en moet telkens opnieuw worden opgebouwd. Toch zal de inschrijver, zolang niet alle overheden e-tendering verplichten, met deze situatie geconfronteerd worden.

Naar een verplichte e-tendering voor iedereen luidt dus het advies.

Na een overgangperiode...

Weliswaar is een belangrijke overgangperiode noodzakelijk waarin inschrijvers en aanbestedende besturen zich de applicatie en elektronische werkwijze kunnen eigen maken. In de Vlaamse overheid werd recentelijk de overgangperiode tussen de 'toegestane en de verplichte' e-tendering verlengd van 10 naar 16 maanden. De vaststelling is dat de besturen en inschrijvers die een vertrouwde hebben met de applicatie snel de stap willen zetten naar een verplichte elektronische werkwijze.

...met afdoende oplossing voor handtekening van buitenlandse inschrijver

Voorlopig blijft het raadzaam en aanbevolen nog niet naar een verplichte e-tendering te gaan voor de buitenlandse inschrijvers. Bij het elektronisch indienen van kandidaatstellingen of offertes ondertekent de inschrijver door middel van een elektronische handtekening. Het moet gaan om een geavanceerde elektronische handtekening met een gekwalificeerd certificaat. Die handtekening dient te beantwoorden aan de geldende regels van het Europese en nationale recht en gerealiseerd te zijn via een veilig middel voor het aanmaken van een handtekening. De Belgische e-ID kaart voldoet aan die vereisten. Ook Certipost stelt een certificaat ter beschikking dat aan deze voorwaarden voldoet.

De buitenlandse inschrijver is met andere woorden verplicht zich dit Certipost certificaat aan te schaffen. Dit is uiteraard mogelijk. Dat neemt minimaal 10 dagen in beslag omdat een nauwgezette procedure moet doorlopen worden. De geldigheidsduur van dit certificaat varieert van 1 tot 5 jaar.

Het probleem is dat de buitenlandse inschrijver zich zou kunnen beroepen op de Europese richtlijnen en een discriminatie zou kunnen invoeren omdat e-tendering niet om het even welk certificaat ontvangt.

De beste oplossing om dit probleem te vermijden is in de e-tenderingapplicatie te voorzien dat er kan ondertekend worden met elk certificaat. Hoewel dit voor de aanbestedende besturen tot een weinig comfortabele situatie kan leiden is op deze wijze elke discriminatie vermeden. De federale cel e-procurement zal in de nabije toekomst deze mogelijkheid voorzien.

In afwachting van deze aanpassing is het raadzaam e-tendering alsnog niet te verplichten voor de buitenlandse inschrijver. Eventueel kan aan de buitenlandse inschrijver de keuze geboden worden tussen de papieren en de elektronische procedure.

Inge Desmet & Veerle Van Vynckt, secretariaat Aankopen OCMW-Brugge

Vuurdoop elektronische prijsvraag OCMW Brugge

Het OCMW Brugge deelt zijn ervaring als pilootbestuur over e-tendering. Hoe hebben zij zich voorbereid op de implementatie ervan en wat zijn hun positieve en negatieve ervaringen.

De secretaris van het OCMW van Brugge wilde na een warme oproep op een vergadering van de centrum-OCMW's, net zoals het OCMW van Gent, werk maken van het elektronisch ontvangen en openen van offertes (e-tendering). Het bestuur van het OCMW van Brugge was akkoord als dit kon leiden tot een efficiëntere manier van werken.

Eind maart 2011 stapte het OCMW Brugge mee in het pilootproject e-tendering, met ondersteuning van Johan Van Steelandt (projectleider e-tendering Vlaamse overheid), Kristine Van de Peer (Agentschap voor Binnenlands Bestuur) en Pol Verbeke (OCMW Gent). In eerste instantie leek e-tendering niet eenvoudig. Maar na verkenning van de module in de testomgeving met de leidraad, bleek onze ongerustheid ongegrond.

Het eerste struikelblok bleek het inloggen in e-notification te zijn. Daarvoor heb je immers de pincode van uw identiteitskaart nodig en niet iedereen blijkt die bij de hand te hebben. Het verdere publiceren van de opdracht is, behalve het extra aanvinken van de e-tenderingoptie, quasi identiek als bij de 'gewone' publicatie.

Voor de eerste toepassing van e-tendering binnen ons bestuur, kozen we voor een opdracht via een algemene offerte-vraag nl. "schoonmaakmaterialen keukens". Het ging bovendien over een Europese opdracht, waardoor er een lange periode is voorzien om in te schrijven. Dit zagen we als voordeel voor de inschrijvers. Dergelijk dossier zou ook voldoende grote, nationale spelers aanspreken. We verwezen in ons bestek naar een infosessie voor bedrijven van de federale overheid, die doorging in Brussel. Eén firma liet weten dat ze dit zeker ging volgen en de informatie ging doorgeven aan de andere inschrijvers.

Deze procedure is niet alleen nieuw voor de aanbestedende overheid, maar ook voor de leveranciers. De leveranciers zijn verplicht hun offertes elektronisch in te dienen, wat ook van hen een extra inspanning vereist. Tot het moment van opening is er geen enkele indicatie via de module of en hoeveel leveranciers een offerte indienden. De firma's hadden geen keuze en moesten 'verplicht' elektronisch inschrijven. De inschrijvers konden wel een veiligheidskopie indienen. Op die manier konden we wel vermoeden dat er al 5 offertes waren...

Bij het gebruik van e-tendering is wellicht het spannendste moment de opening van de offertes. Op het opgegeven tijdstip van de openingszitting verschijnt een extra tabblad in de applicatie, waarmee je de ingediende offertes kunt ophalen. Er waren maar liefst 9 offertes gedeponneerd.

Eén leverancier slaagde er niet in om correct te ondertekenen, waardoor er een 'rood kruis' naast zijn naam stond. Bij dit dossier konden we ook geen documenten openen of opslaan.

De voordelen van dit systeem zijn evident :

- Absolute onpartijdigheid: als overheidsinstantie zijn we tot op het uur van de openingszitting niet op de hoogte van mogelijke aanbieders.
- Ecologisch betekent dit een daling in papierverbruik. Enkel de noodzakelijke documenten worden afgeprint. De overige worden opgeslagen en op het scherm geconsulteerd. Daarenboven kan elk opgeslagen document ook door collega's geconsulteerd worden zonder extra te moeten inscannen.
- Het paraferen van elk ingediend blad bij een papieren offerte neemt heel wat tijd in beslag. Bij het elektronisch openen is het paraferen overbodig en wordt tijd bespaard.

De nadelen van e-tendering:

- De computerapplicatie e-tendering kan wellicht nog gebruiksvriendelijker: het proces-verbaal van opening oogt qua lay-out onaantrekkelijk en het invullen van de vele schermen schrikt in het begin af (zorg dat je de handleiding steeds bij de hand hebt!).
- De dienst informatica moet paraat zijn om alles vlekkeloos te laten verlopen: kaartlezers moeten getest worden, de juiste versie van JAVA moet aanwezig zijn...

Maar de voordelen wegen uiteindelijk op tegen de nadelen.

Na onze positieve ervaring willen we de volgende overheidsopdrachten zoveel mogelijk op deze manier publiceren. We maken bij elke prijsvraag wel de afweging of een bepaalde sector wel klaar zal zijn om een elektronische offerte in te dienen. Leveranciers die zelfs vandaag nog niet werken met e-mail of een website hebben, dienen immers nog een lange weg af te leggen... We kunnen het gebruik van e-tendering bij overheidsopdrachten dan ook iedereen aanbevelen! Dit is een stap vooruit voor lokale besturen op administratief vlak!

3P en e-tendering binnen de VLM

De VLM gebruikt 3P. 3P is een tool voor het beheer van overheidsopdrachten, aankopen en interne controle voor werken, leveringen en diensten voor overheden voor haar overheidsopdrachten. In dit artikel getuigt VLM over het gebruik van de e-tenderingapplicatie gekoppeld aan de 3P-tool. Vele lokale besturen zitten in dezelfde situatie waardoor deze getuigenis inspirerend kan werken.

De Vlaamse Landmaatschappij (VLM) startte met het gebruik van 3P eind 2007. Alle overheidsopdrachten die de VLM aanbesteedt in het kader van de inrichting van de open ruimte (natuurinrichting, landinrichting en ruilverkaveling) worden aangekondigd en opgevolgd via 3P. Inhoudelijk omvat dit een grote variatie aan inrichtingswerken (aanleg van lokale wegen, fiets- en wandelpaden, grondwerken, plagwerken, beplantingswerken, rooiwerken...) en alle bijbehorende studie- en ontwerpdocumenten. Op jaarbasis wordt 3P gebruikt bij een 100-tal overheidsopdrachten, en dit tot grote tevredenheid van de VLM-medewerkers die de inrichtingswerken realiseren en opvolgen. Vanaf de opmaak van het bestek tot aan de oplevering van de opdracht vergemakkelijkt het gebruik van 3P immers hun taak. Zo stelt 3P onder meer een aantal methodieken ter beschikking om de beoordeling van offertes sterk te vereenvoudigen (leemtes, abnormale prijzen...). Ook beschikt men in elke fase van de opdracht over de nodige standaarddocumenten (brieven, bestekken, PV's...) en heeft men de mogelijkheid om een aantal typedocumenten te ontwikkelen specifiek voor gebruik binnen de VLM.

Toen met e-notification de eerste stap van het Vlaamse e-procurementprogramma werd toegepast, stelde dit de VLM voor een praktisch probleem. Enerzijds besepte men wel degelijk het belang van deze nieuwe ontwikkelingen en de noodzaak om die te implementeren. Anderzijds bleken de VLM-medewerkers die instaan voor de realisatie van de inrichtingswerken niet zo happig om hun opdrachten voortaan aan te kondigen via e-notification in plaats van via 3P. Met een eenvoudige muisklik genereerde men via 3P een aankondigingsbericht van een opdracht dat automatisch in e-notification werd gepubliceerd, weliswaar onder een 3P-eigen account. Wanneer men een opdracht rechtstreeks via e-notification aankondigt, dient men manueel een publicatiebericht op te stellen en te verzenden. Na overleg met de dienst e-procurement van de FOD P&O werd de 3P-account binnen de e-notificationapplicatie gekoppeld aan de VLM-account die door de overige afdelingen van de VLM wordt gebruikt. Op die manier konden zowel het gebruik van 3P als het gebruik van e-notification worden behouden.

Bij de invoering van e-tendering dook er een nieuw probleem op omdat een publicatie via 3P niet gekoppeld werd aan een

fysieke persoon. Opdrachten die via 3P werden aangekondigd, konden bijgevolg aanvankelijk niet worden teruggevonden in de e-tenderingapplicatie zodat het gebruik ervan niet mogelijk was. Eind 2010 werd er, in een samenwerking tussen de firma 3P en de dienst e-procurement, een aanpassing doorgevoerd tussen 3P en de e-notificationapplicatie, waardoor alle gepubliceerde opdrachten niet meer aan de 3P-account maar rechtstreeks aan de 3P-gebruiker gekoppeld werden. Voortaan was het dus technisch mogelijk om ook bij opdrachten die worden aangekondigd via 3P, een elektronische openingszitting te organiseren en digitale offertes te ontvangen.

De VLM had hier op geanticipeerd door in de 2e helft van 2010 de betrokken medewerkers reeds te laten deelnemen aan de praktische opleidingen e-tendering die de Vlaamse cel e-procurement organiseert. Na enkele "pilotopdrachten" eind 2010 was de VLM begin 2011 dan ook klaar voor e-tendering en onder impuls van de VLM-Directieraad, die besliste om bij de overheidsopdrachten die worden aangekondigd vanaf 1 januari 2011 e-tendering steeds toe te laten, werd e-tendering algemeen toegepast in de VLM.

Specifiek voor de 3P-gebruikers organiseerde de Vlaamse e-procurementcel nog een korte extra opleiding waarbij enkele aandachtspunten werden aangestipt. Aangezien het gebruik van de e-tenderingapplicatie zelf niet gekoppeld is aan 3P, bestaat er geen verschil tussen het klassieke gebruik van e-tendering en het gebruik van e-tendering via 3P. Echter, door het ter beschikking stellen van een aantal specifieke documenten bij de publicatie, is het mogelijk om ingediende digitale offertes rechtstreeks in te lezen in 3P, hetgeen een aanzienlijke tijdsbesparing en vereenvoudiging betekent bij de beoordeling van offertes.

Intussen zijn we een half jaar en 12 elektronische openingszittingen verder en stellen we vast dat onze eerste ervaringen met e-tendering uitermate positief zijn. Op technisch vlak stelden er zich geen noemenswaardige problemen. In alle 6 VLM-vestigingen werden er reeds succesvol elektronische openingszittingen georganiseerd. De VLM is overtuigd van de meerwaarde van e-tenderingen zal, conform de recente beslissing van de Vlaamse Regering, vanaf 1 januari 2012 het gebruik van e-tendering verplicht stellen bij alle overheidsopdrachten die ze aankondigt.

Johan Van Steelandt

E-tendering en de 3P-gebruikers

E-tendering en het gebruik van 3P is mogelijk gemaakt. Waar moet u aandacht aan schenken als 3P-gebruiker?

Tal van lokale besturen gebruiken 3P als dienstverlener om hen te begeleiden bij de afhandeling van hun overheidsopdracht.

Wel even opletten: het gebruik van de 3P-toepassing zal voor u de e-tendering niet vervangen. U moet dus naast uw 3P-toepassing nog aan de slag met de e-tenderingapplicatie! Wel is het zo dat de federale cel e-procurement er voor zorgde dat uw in 3P aangemaakt dossier feilloos in de e-tenderingtoepassing opgeladen wordt. U kunt dan verder aan de slag met e-tendering.

Wat doet e-tendering dat 3P niet doet ?

E-tendering is het platform dat toelaat aan de inschrijver om een offerte of kandidaatstelling in te dienen. De aanbestedende overheid ontvangt op dit platform de offertes of kandidaatstelling en houdt vervolgens de elektronische openingszitting. Zij maakt het proces-verbaal van de openingszitting en downloadt de offertes.

Die functies zijn niet in de 3P-toepassing beschikbaar.

Van 3P naar e-tendering

Om van een in de 3P-toepassing aangemaakte overheidsopdracht naar e-tendering te gaan moet u drie zaken voor ogen houden.

- E-tendering heeft voor elke overheidsopdracht de identiteit van een "verantwoordelijke aankoper" nodig die (eenmalig) geregistreerd wordt in e-notification en in e-tendering.
- Na publicatie van een overheidsopdracht met 3P, hebt u gedurende een tijdsspanne van 22 uur de tijd om documenten elektronisch toe te voegen.
- In die tijdsspanne vinkt u ook aan dat de overheidsopdracht zal verlopen met gebruikmaking van de elektronische procedure.

E-tendering en onderhandelingsprocedure zonder bekendmaking

Is e-tendering exclusief voorbehouden voor de overheidsopdrachten die onder de Belgische publicatieverplichting vallen? Kan ik voor mijn onderhandelingsprocedure zonder bekendmaking mijn offertes laten toekomen in e-tendering?

De Vlaamse overheid verplicht e-tendering vanaf 1 januari 2012 voor alle overheidsopdrachten die onder de Belgische publicatieverplichting vallen. In het Departement Bestuurszaken van de Vlaamse overheid verlopen echter alle overheidsopdrachten – ongeacht de publicatieverplichting – via e-tendering. Deze werkwijze heeft immers heel wat voordelen: uniformiteit voor de inschrijver ongeacht de procedure, wettelijk correct ondertekende offertes, geen discussie over het tijdstip van ontvangst, eenduidig beheer van de overheidsopdrachten in één omgeving, behoud van de opgedane kennis en ervaring door de aankopers, elektronische documenten...

Daartegenover staat dat de verplichtingen die e-tendering meebrengt zwaarder zijn dan wat de regelgeving voor de onderhandelingsprocedure zonder bekendmaking oplegt. Zo vereist de regelgeving niet dat er een openingszitting plaatsvindt en zijn er geen twee aankopers nodig die terzelfdertijd de elektronische kluis zullen openen.

Maar zijn deze ogenschijnlijke nadelen niet eerder garanties voor een objectief en veilig beheer en afhandeling van de overheidsopdracht?

De offertes indienen met een muisklik

Een onderneming gaat een digitale offerte indienen. Waar moet het bedrijf aandacht aan besteden opdat dit succesvol verloopt?

Leef de wetgeving overheidsopdrachten na

Ongeacht de procedure die u volgt, zorg dat u steeds in orde bent met de wetgeving overheidsopdrachten.

Controleer het publicatiebericht of het bestek

Kijk goed na wat het bestek over het gebruik van de elektronische procedure vermeldt. De aanbestedende overheid beslist voor elke opdracht afzonderlijk of ze het gebruik van elektronische middelen oplegt, toestaat of verbiedt. Bij gebrek aan deze vermelding is het gebruik van elektronische middelen verboden. Legt het bestek het gebruik van de elektronische procedure op, zorg dan dat u uw elektronische identiteitskaart bij de hand hebt.

E-tendering in enkele eenvoudige stappen

Om uw kandidaatstelling of offerte elektronisch in te dienen, moet u zich registreren op het platform e-tendering. Voor registratie is een e-mailadres nodig, een gebruikersnaam en een wachtwoord. De identificatie is uniek voor de onderneming, en is ook geldig voor latere offertes. Zonder registratie en identificatie is e-tendering onmogelijk.

Toegang portaal

Ondernemingen kunnen toegang krijgen tot het portaal via www.publicprocurement.be. E-tendering is terug te vinden op de portaal-site door te klikken op de link 'e-tendering'.

De onderneming kan ook toegang krijgen tot het portaal voor e-notification. Ook dat is bereikbaar via www.publicprocurement.be, door te klikken op de link 'e-notification'. Een onderneming kan er een profiel aanmaken zodat ze automatisch informatie krijgt over opdrachten die haar interesseren.

Elektronische handtekeningen

De handtekening is een essentiële voorwaarde voor de geldigheid van een offerte. Er bestaan verschillende manieren om elektronische handtekeningen te plaatsen, maar de handtekening moet voldoen aan wettelijke vereisten. Naast de elektronische identiteitskaart is ook het certipost certificaat beschikbaar waarmee buitenlandse ondernemingen elektronisch kunnen signeren. Bij een elektronische aanbesteding wordt automatisch bijgehouden op welk moment de digitaal gesignde offerte is ontvangen.

Gevolmachtigde persoon

De elektronische handtekening moet worden geplaatst door de personen die bevoegd zijn om de inschrijver te verbinden. Opladen en ondertekenen kan op twee gescheiden momenten gebeuren tot vlak voor de openingszitting. Als de gevolmachtigde niet zelf de offerte digitaal kan ondertekenen, kan hij ook vooraf een volmacht geven aan de medewerker die de offerte in zijn plaats digitaal zal ondertekenen. De gevolmachtigde moet die volmacht dan wel zelf ook digitaal ondertekenen. De gevolmachtigde laadt de volmacht in e-tendering op en tekent digitaal de volmacht.

Opvragen van het ontvangstbewijs

Vanzelfsprekend kan een inschrijver een ontvangstbewijs opvragen na het volledig opladen van alle documenten van de offerte. Daarin staat een 'hash code' die het document identificeert. Deze kan vergeleken worden met de hash code van het document dat de voorzitter en de bijzitter onder ogen krijgen tijdens de openingszitting. Ze moeten identiek zijn, anders is het geopende document niet gelijk aan het opgezonden document. Het ontvangstbewijs vermeldt welke documenten op welke tijdstippen zijn ingediend.

Veiligheidskopie

Om aan bezorgdheden tegemoet te komen, kan de aanbestedende overheid in de opdracht toelaten dat de inschrijver gebruik mag maken van een veiligheidskopie. Een veiligheidskopie is een papieren versie van de digitale offerte in een gesloten omslag met vermelding van 'veiligheidskopie' en naam van de onderneming. Deze kan de inschrijver dan parallel aan de elektronische offerte opsturen. Als de aanbestedende overheid om technische redenen de digitale offerte niet kan openen, zal de veiligheidskopie worden geopend, die de digitale offerte zal vervangen.

Neem de tijd

Een van de voordelen van e-tendering is dat offertes op het laatste moment verstuurd kunnen worden. Gedaan met aangezekende verzendingen en mensen die zich doorheen druk verkeer moeten worstelen om documenten persoonlijk af te geven. Maar opgelet, ook op het internet kunnen vertragingen zitten. Dat een offerte op tijd verstuurd is, betekent niet dat ze op tijd aankomt. Het is dus aangeraden om digitale offertes tijdig te versturen.

Veilig

Elektronisch ingediende documenten komen terecht in een digitale kluis. Niemand van de overheid kan in de kluis. De veiligheid van de kluis is gegarandeerd. Europese instanties hebben het federale systeem immers gecertificeerd. Pas op de openingszitting kan de kluis worden geopend. Daarvoor moeten de voorzitter en de bijzitter zich allebei binnen de minuut aan het systeem identificeren met hun elektronische identiteitskaart.

Raadplegen van het proces-verbaal van de openingszitting

Het proces-verbaal van openingszitting wordt gepubliceerd op e-tendering.

Praktijkervaring met elektronisch inschrijven

Erik Van Eecke, Senior Consultant EBP, eve@ebp.be

EBP - dat een uitgebreide waaier aan adviesdiensten en maatopleidingen rond overheidsopdrachten aanbiedt - moet voor quasi elke opdracht voor administraties waar zij aan deelneemt een offerte opstellen en indienen conform de spelregels rond overheidsopdrachten. Dit brengt altijd de nodige spanning met zich mee: er wordt steeds gestreefd om de offerte de dag voor de openingszitting af te werken en in te dienen, zodat er zekerheid is dat de offerte tijdig bij het bestuur is. Maar vanzelfsprekend lukt dat niet altijd...

Ondertussen heeft EBP reeds tweemaal een offerte ingediend via elektronische weg. De conclusie is dat dit een verademing is: er moeten geen verschillende exemplaren meer afgedrukt worden, de offerte moet niet meer onder (twee) enveloppe(s) gestopt worden, er wordt geen tijd meer verloren om de offerte persoonlijk af te geven...

Enmaal de offerte afgewerkt is, wordt ze opgeladen in de applicatie en elektronisch ondertekend door de gemachtigde. Enkele ogenblikken later wordt een bevestiging van goede ontvangst afgeleverd zodat er zekerheid is dat de offerte goed terecht gekomen is. Na opening kan men ook eenvoudig het PV van opening opvragen.

Naar ons gevoel is dit systeem zeker een stap vooruit en zal EBP haar offertes - wanneer mogelijk - steeds op elektronische wijze indienen.

Digitaal aanbesteden voor inschrijvers: de overstap naar het digitale tijdperk komt gestaag op gang

Ondernemingen dienen meer en meer offertes via e-tendering in. Welke voordelen en nadelen zijn er aan verbonden? Het Agentschap Ondernemen zet alles op een rijtje en geeft aan hoe een lokaal bestuur een bedrijf met vragen kan helpen.

Sensibilisering van ondernemingen

Sinds het voorjaar van 2010 is een (beperkt) team binnen het Departement Bestuurszaken en het Agentschap Ondernemen in de weer om de bedrijfswereld te sensibiliseren voor het digitaal aanbesteden. De opleiding van ambtenaren – aanbesteders en het bedrijfsleven – inschrijvers moet immers gelijke tred houden, willen we een behoorlijk percentage digitale offertes en kandidaatstellingen bekomen.

Ondanks de verschillende deadlines die de Vlaamse overheid zich stelt, is er nog een lange weg te gaan: in juni 2011 werden 60% aanbestedingen van de Vlaamse overheid gepubliceerd waarbij e-tendering toegestaan is en bedroeg het aantal digitale kandidaatstellingen en offertes van bedrijven een 30%. Dankzij de vele opleidingssessies afgelopen voorjaar zien we dit percentage stijgen. De overstap naar het digitale tijdperk komt in veel bedrijven duidelijk op gang.

Waarom zou een bedrijf zijn voordeel doen met de digitale aanpak van aanbestedingen?

1. Administratieve vereenvoudiging staat onmiskenbaar op de eerste plaats.
2. Significante besparingen in tijd en kosten.
3. Meer transparantie op de markt.
4. Concurrentieverbetering van de deelnemende bedrijven.

Waarom zou een bedrijf aarzelen om de digitale aanpak te introduceren?

1. Het gebruik van de elektronische identiteitskaart is niet ingeburgerd; het bedrijf is wantrouwig.
2. Het bedrijf is er niet op ingesteld; het moet zich herorganiseren om aan de vereisten te voldoen.
3. Bepaalde gebruiken moeten opgegeven worden, bv. de prijszetting tot vlak voor de openingszitting op basis van de aanwezigheid van concurrenten in de zaal.
4. En vooral: de beleidsniveau's staan niet op één lijn voor wat betreft de invoering van e-procurement.

Hier knelt het schoentje. In de realiteit kunnen zich verschillende situaties voordoen omdat verschillende overheden met verschillende snelheden de elektronische procedure invoeren.

Welke situaties kunnen zich voordoen?

- Het is mogelijk dat u in het publicatiebericht of in het bestek niets terugvindt over het gebruik van de elektronische procedure. Dat betekent dat u de elektronische procedure niet mag toepassen.
- Het is ook mogelijk dat de aanbestedende overheid het gebruik van de elektronische procedure expliciet verbiedt. Vanzelfsprekend mag u dan ook deze procedure niet gebruiken.
- De aanbestedende overheid kan de elektronische procedure toestaan. Dat betekent dat u de keuze hebt tussen de elektronische en de papieren procedure. Overweeg in dit geval of u voor de elektronische procedure klaar bent en of u er gebruik van wenst te maken.
- De aanbestedende overheid kan de elektronische procedure ook verplichten. In dat geval hebt u geen keuze. U moet uw offerte of uw kandidaatstelling elektronisch indienen.

Bij de aanbesteding van een stuk wegdek door de Vlaamse overheid is digitaal indienen toegestaan, terwijl een gemeentelijk stuk wegdek nog steeds op papier aanbesteed wordt. Dien je andersom in of dien je zowel op papier als digitaal in, dan wordt je offerte geweerd, zeer verwarrend én frustrerend voor bedrijven.

Daarom heeft de Vlaamse overheid beslist om vanaf 1 januari 2012 duidelijkheid te scheppen: alleen digitale offertes of kandidaatstellingen worden voortaan aanvaard. Iedereen hoopt dat

de andere bestuursniveau's ook snel beslissen, in het bijzonder de lokale besturen. Dit draagt bij tot het imago van bedrijfsvriendelijke gemeente!

Meer informatie

Mocht u als lokaal bestuur meer informatie wensen over deze thematiek, aarzel niet contact op te nemen met het Agentschap Ondernemen: 0800 20 555 of info@agentschapondernemen.be.

Oefening baart kunst

Lore Hollevoet, Bestuurszaken en Caroline Pollet, Agentschap Ondernemen

Openbare opdrachten zoeken en erop inschrijven via internet is niet moeilijk. Maar het kan ongetwijfeld zo overkomen, zeker als u het nog nooit gedaan hebt. Oefening is dus noodzakelijk.

Weboefening

Op <http://www.bestuurszaken.be/e-tendering-0> vindt u regelmatig een oefening. Voor aannemers die geregeld overheidsopdrachten uitvoeren, is het nuttig aan deze waarheidsgetrouwe oefeningen deel te nemen. Op die manier geraken zij vertrouwd met het gebruik van de elektronische identiteitskaart en de elektronische handtekening en komen zij te weten of zij intern over de juiste software beschikken die een deelname aan een e-tendering voor overheidsopdrachten ondersteunt. De deelname is geheel vrijblijvend. Als de onderneming bij de oefening een e-mailadres meedeelt, krijgt zij bovendien feedback over het resultaat.

Websites

Er staat veel informatie op www.publicprocurement.be, de federale portaalsite voor overheidsopdrachten. U vindt er ondermeer een checklist voor het correct indienen van offertes via e-tendering, een gebruikershandleiding voor inschrijvers en zelfs een film die de hele procedure doorloopt. Interessant is ook dat de website testplatforms aanbiedt, waarop u veilig kunt oefenen.

Ook op de website <http://bestuurszaken.be/e-procurement> vindt u allerlei informatie over e-procurement in Vlaanderen.

Opleidingen

U vindt op www.publicprocurement.be en op <http://bestuurszaken.be/vorming-0> de datums van de informatiesessies voor ondernemingen die de overheid organiseert. De sessies zijn gratis maar inschrijven is verplicht.

Ook UNIZO, VOKA en verschillende beroepsorganisaties plannen opleidingssessies. Vraag ernaar!

Brochure

Het Agentschap Ondernemen en het Departement Bestuurszaken hebben een handleiding voor bedrijven samengesteld. Deze brochure kunt u downloaden vanaf de website van het Agentschap Ondernemen www.agentschapondernemen.be.

E-notification en e-tendering in uw lokaal bestuur: hoe begint u eraan?

Na het lezen van het themanummer heeft u een goed zicht op e-procurement en e-tendering. Hoe gaat het nu verder?

E-tendering invoeren in uw bestuur kan in drie eenvoudige stappen:

1. Het voorbereiden en maken van een beleidskeuze. Het themanummer reikt u alle informatie aan: eerder gemaakte beleidskeuzes, juridisch kader, getuigenissen, voordelen, valkuilen, praktische tips, nuttige adressen... Op basis hiervan kan een dossier samengesteld worden om binnen uw bestuur na te denken over het gebruik van e-notification en e-tendering voor uw overheidsopdrachten.
2. Gelijktijdig met stap één kan aan stap twee begonnen worden: de informatie en de opleiding. U kunt alles zelf uitzoeken door het doornemen van de informatie die u op de federale portaalsite en op de website van het Vlaamse departement Bestuurszaken kunt vinden:
 - De informatiebrochure voor e-procurement:
<http://www.publicprocurement.be/portal/page/portal/pubproc/ondernemingen/e-procurement>
 - De checklist voor aanbestedende overheden en die voor ondernemingen:
<https://eten.publicprocurement.be/etendering/home.do> (kies linksboven NL)
 - De handleiding e-notification:
<http://www.bestuurszaken.be/e-notification> (onderaan de pagina)
 - De leidraad e-tendering:
<http://www.bestuurszaken.be/e-tendering> (onderaan de pagina).

Het artikel "de federale portaalsite: bron van informatie over e-procurement" geeft u een voorsmaakje van hoe het elektronisch aanbesteden er uit ziet. U kunt echter ook kiezen voor een "warme start" door een opleiding te volgen indien uw bestuur kiest voor het invoeren van e-tendering bij één van de geaccrediteerde opleiders, waarvan het merendeel zeer praktisch gericht opleidingen aanbiedt. In het hierna volgende artikel geven we u meer informatie over de opleidingen en de opleidingsverstrekkers.

3. U gaat aan de slag. U heeft voor het aanmaken van de opdracht enkel het volgende nodig:
 - een computer met kaartlezer en de juiste software (de applicatie is gratis, u dient echter wel over de juiste software (browser, Java, e-id software...) te beschikken om toegang tot de applicatie te krijgen)
 - internetverbinding
 - elektronische identiteitskaart én uw persoonlijke code
 - voor de openingszitting voorziet u best ook een beamer voor projectie.

Een geaccrediteerde opleider: hoe is het geregeld? Wie biedt opleidingen e-tendering aan?

Als een bestuur een opleiding wil volgen, zijn er opleidingsinstellingen geaccrediteerd door de federale overheid om deze opleidingen te mogen geven in de niet-publieke demo-omgeving over e-notification en e-tendering.

Waarom een geaccrediteerd opleidingsinstituut? Een toelichting

De Federale Overheidsdienst Personeel en Organisatie, dienst e-procurement, ontwikkelt en beheert de federale e-procurement applicaties. Het betreft de volgende applicaties: **e-notification, e-tendering, e-awarding, e-auction en e-catalogue**.

Al deze hierboven vermelde e-procurement applicaties draaien in drie omgevingen:

- de productieomgeving: omgeving waarin de gebruikers daadwerkelijk werken
- de testomgeving: omgeving waarin de applicaties worden getest in een configuratie dicht bij de productieomgeving
- de demo-omgeving: omgeving waarin opleiding wordt gegeven.

Eerst en vooral dient er een onderscheid te worden gemaakt tussen de publieke omgeving van de e-procurement applicaties en de niet publieke omgeving. Onder de publieke omgeving verstaan we de omgeving waarvoor je als gebruiker geen enkele toestemming van één of andere instantie nodig hebt. Zo kan elke onderneming zich zonder meer registreren in e-notification en e-tendering. Ondernemingen krijgen zo toegang tot de publieke omgeving van deze applicaties. Ook de omgeving van de anonieme gebruiker maakt deel uit van de publieke omgeving.

Om als gebruiker toegang te krijgen tot de niet publieke omgeving van de e-procurementapplicaties heb je voor de registratie wel degelijk de goedkeuring van een bepaalde instantie nodig. Zo kan niet elke gebruiker een overheidsopdracht publiceren voor de FOD P&O of een opening doen voor een bepaalde overheidsopdracht.

Het onderscheid tussen beide omgevingen is in deze context van belang. Zo kan om het even wie een opleiding organiseren omtrent de publieke omgeving. Deze opleidingen kunnen trouwens perfect op de productieomgeving gebeuren. De federale dienst e-procurement zal hier geen enkel initiatief nemen.

Wanneer een onderneming opleiding wenst te organiseren omtrent de niet publieke omgeving, moet de desbetreffende onderneming door de federale overheidsdienst e-procurement zijn geselecteerd. Deze selectie zal gebeuren op basis van een aantal objectieve criteria en leidt (indien de onderneming is weerhouden) tot een registratie van de onderneming in de niet publieke omgeving van de demonstratieomgeving. Eenmaal dit is gebeurd, kan de desbetreffende onderneming opleiding geven omtrent de niet publieke omgeving door gebruik te maken van de demonstratieomgeving.

Op dit ogenblik zijn er 14 geselecteerde opleiders, die in mei 2011 voor 3 jaar geaccrediteerd werden om opleidingen e-notification en e-tendering te geven in de niet publieke (demo) omgeving. Het is de bedoeling van de federale dienst e-procurement om deze accreditatieprocedure om de drie jaar te herhalen. Nieuwe opleidingsaanbieders kunnen in tussentijd ook verder geaccrediteerd worden.

De accreditatie van een opleidingsinstituut of bedrijf betekent dat de lesgevers de demo-omgeving kunnen gebruiken om opleidingen te geven, en dat – mits de opleiders een aantal afspraken respecteren rond het doorgeven van de opleidingsdagen – dat de testomgeving ook gedurende de opleiding online staat en naar behoren werkt.

Vertegenwoordigers van de opleidingsinstellingen kregen elk een opleiding e-tendering en e-notification van de federale overheid. De federale dienst e-procurement accrediteerde 14 opleiders, en kan de kwaliteit van hun aangeboden opleidingen controleren door het opleggen van evaluatieformulieren en het bijwonen van opleidingen.

Wie zijn nu geaccrediteerde opleidingsinstellingen?

Momenteel zijn onderstaande organisaties geaccrediteerd:

Naam opleidingsinstituut / onderneming	Contactpersoon	Mail	Gericht op overheid of bedrijven?
APBInovant - Instituut voor Opleiding en Vormingprovincie Antwerpen	Barbara Van der Brempt	barbara.vanderbrempt@admin.provant.be	Overheid
Oost-Vlaamse Bestuursacademie	Annick Detremmerie	annick.detremmerie@oost-vlaanderen.be	Overheid
DIGIPOLIS	Anja Palmaerts	anja.palmaerts@digipolis.be	Overheid en bedrijven
EBP	Erik Van Eecke	eve@ebp.be	Overheid en bedrijven
Escala – Syntra West vzw	Mario Demets	mario.demets@syntrawest.be	Overheid en bedrijven
ICT Steunpunt	John Ritzky	info@ictsteunpunt.be	Overheid en bedrijven
IMERIUS	Peter Allaert	peter.allaert@imerius.be	Overheid + bedrijfscorporaties
Kluwer Opleidingen	Audrey Van den Bempt	audrey.vandenbempt@kluwer.be	Overheid en bedrijven
PLOT - Provincie Limburg Opleiding en Training	Martine Geurden	mgeurden@limburg.be	Overheid
Provinciaal Instituut voor Vorming en Opleiding - Vlaams-Brabant	Joos Gysen	joos.gysen@vlaamsbrabant.be	Overheid en bedrijven
School voor Bestuursrecht (SBR), provinciale bestuurschool W-VL	Freddy Deslé	freddy.desle@west-vlaanderen.be	Overheid
Uitgeverij Vanden Broelenv	Steven Houbrechts	steven.houbrechts@vandenbroele.be	Overheid en bedrijven
VIB	Christiane Meyer	cmeyer@bevib.be	Overheid
Vlaamse Confederatie Bouw	Marc Vanherle	marc.vanherle@vcvb.be	Bedrijven

De recentste lijst vindt u telkens hier:
<http://www.publicprocurement.be/portal/page/portal/pubproc/eprocopleidingen>

Lore Hollevoet, Bestuurszaken en Waldo Van den Broeck, diensthoofd e-procurement

De federale portaalsite: bron van informatie over e-procurement

De federale portaalsite voor overheidsopdrachten verzamelt alle informatie over e-procurement. Oefenen kan op een testplatform. Dit artikel toont een aantal bij wijze van voorbeeld een aantal schermen en licht de verschillende applicaties zoals e-notification, e-tendering (met de elektronische openingszitting) en het proces-verbaal van opening toe. U kan na het doornemen van deze site met het testplatform aan de slag.

Een adres: www.publicprocurement.be

www.publicprocurement.be is de federale portaalsite voor overheidsopdrachten. De federale overheid heeft deze applicaties laten maken, en laat overheden en ondernemingen toe van deze applicaties gebruik te maken. Op de portaalsite staat alle informatie over het project e-procurement zowel voor de overheid als voor ondernemingen. De website bevat ook een link naar de applicaties die reeds ontwikkeld werden voor het federale bestuursniveau in het tabblad 'Links naar'.

Interessant is ook dat de website testplatforms aanbiedt, waarop u veilig kunt oefenen.

Gratis

De voorgestelde tools worden gratis aangeboden, zowel aan de aanbestedende overheden als aan de ondernemingen.

E-notification

Met e-notification kunnen overheidsdiensten een publicatie (volgens de wettelijk verplichte modellen) aanmaken. Die publicatie wordt in België gepubliceerd en tevens verstuurd naar het Publicatieblad van de Europese Unie indien het gaat om een opdracht boven de Europese drempelbedragen. Geïnteresseerde ondernemingen kunnen alle Belgische publicatieberichten, zowel nationaal als Europees, gratis consulteren.

Integratie Bulletin en e-notification

E-notification is sinds 1 januari 2011 het officieel nationaal publicatieplatform in België. Het Bulletin der Aanbestedingen, het voormalig officieel nationaal publicatieplatform, werd geïntegreerd in e-notification.

Free-market

Free-market – een onderdeel van e-notification – biedt de aanbestedende overheid de mogelijkheid om deze bij individueel geselecteerde ondernemingen bekend te maken. Free-market kan zowel voor een openbaar dossier als een beperkt dossier (waarbij je geselecteerde ondernemingen uitnodigt) gebruikt worden. De nationale drempelwaarde is hier van belang.

Voor het gebruik moeten ondernemingen zich eerst registreren in free-market en een profiel opstellen.

E-tendering

E-tendering is het platform waarmee ondernemingen elektronische offertes kunnen indienen en aankopers een elektronische opening kunnen organiseren.

Digitale kluis

De elektronische ingediende documenten komen terecht in een digitale kluis. Niemand kan er in voor opening. De veiligheid van de kluis is gegarandeerd. E-Tendering voldoet aan de EU richtlijnen omtrent de beveiliging. Pas op de openingszitting kan de kluis geopend worden.

Elektronische openingszitting

Benodigheden

Om een elektronische openingszitting te organiseren zijn de volgende benodigheden noodzakelijk.

1. **Internetverbinding**
2. **Elektronische identiteitskaart (eID)**
De elektronische chip op de kaart bevat naast de identiteit, adres en foto ook cryptografische sleutels die gebruikt worden om de identiteit te bewijzen of een elektronische handtekening op een computerdocument te zetten.
3. **Kaartlezer**
Om met de eID te kunnen werken moet de computer voorzien zijn van een kaartlezer die de kaart verbindt met de computer. De kaartlezers zijn verkrijgbaar in gewone computerwinkels en grootwarenhuizen. Er bestaan heel veel verschillende soorten kaartlezers. Op de website <http://www.cardreaders.be> staat alle informatie vinden om een geschikte kaartlezer te kiezen en aan te kopen.
4. **Software**
Met de speciale software - eID middleware - kunt u de inhoud van de identiteitskaart uitlezen en bewaren en uw De software wordt door de federale overheid gratis ter beschikking gesteld op de federale portaal site <http://www.eid.belgium.be>.

De dossierverantwoordelijke in e-tendering en de bijzitter moeten zich allebei binnen de minuut aanmelden, dit betekent zich bij het systeem identificeren met hun elektronische identiteitskaart. Nadat de voorzitter de zitting heeft geopend, wordt ingaande genomen van alle ontvangen offertes. De voorzitter leest de naam of de handelsnaam van de inschrijvers, hun woonplaats of maatschappelijke zetel en de intrekkingen voor. Het scherm met de melding van de via elektronische middelen overgelegde offertes kan probleemloos worden getoond met een dataprojector. Bij het openklikken van de offertes wordt de projectie afgesloten, gezien in deze offertes geheime commerciële of industriële informatie kan zijn opgenomen. De gegevens voorgelezen door de voorzitter tijdens de openingszitting, alsook de incidenten die zich tijdens de openingszitting voordoen, worden in een proces-verbaal opgenomen. Het proces-verbaal van opening bevat de elektronisch ingediende offertes en manueel ingediende offertes worden eveneens op het proces-verbaal toegevoegd. Het proces-verbaal wordt ondertekend door de voorzitter en door een bijzitter alsook door de aanwezigen die dat verlangen. Indien het proces-verbaal van opening niet elektronisch ondertekend kan worden, moet het proces-verbaal van opening worden afgedrukt en manueel ondertekend worden.

Meer informatie

Raadpleeg de checklist en de gebruikershandleiding op www.publicprocurement.be en de leidraad op www.bestuurszaken.be/e-procurement.

Nuttige adressen op het internet

In België

- De federale portaalsite voor overheidsopdrachten: www.publicprocurement.be
- E-notification - Het elektronisch platform voor het publiceren en zoeken van overheidsopdrachten: <https://enot.publicprocurement.be/>
- E-tendering - Het elektronisch platform voor het indienen en openen van kandidaatstellingen en offertes: <https://eten.publicprocurement.be/>
- Testplatform e-notification - Het elektronisch testplatform voor het publiceren en zoeken van overheidsopdrachten: <https://enotest.publicprocurement.be/>
- Testplatform e-tendering - Het elektronisch testplatform voor het indienen en openen van kandidaatstellingen en offertes: <https://etentest.publicprocurement.be/>
- Wetgeving overheidsopdrachten Federale overheid: <http://16procurement.be/>
- Wet- en regelgeving voor overheidsopdrachten bij de Vlaamse overheid: <http://www.bestuurszaken.be/overheidsopdrachten>
- Wet-en regelgeving voor overheidsopdrachten bij lokale besturen: <http://binnenland.vlaanderen.be/overheidsopdrachten>
- Portaal overheidsopdrachten van het Waalse Gewest en de Franse Gemeenschap: <http://marchespublics.wallonie.be/fr/index.html>
- Informatie over de elektronische identiteitskaart: www.fedict.be

In Europa

- Aanbestedingen in de Europese Unie - Tenders Electronic Daily: <http://ted.europa.eu/TED/misc/chooseLanguage.do>
- SIMAP - Informatie over Europese overheidsopdrachten: <http://simap.europa.eu/>
- Recht van de Europese Unie: <http://eur-lex.europa.eu/>
- Bureau voor officiële publicaties der Europese Gemeenschappen: <http://publications.europa.eu/>
- PPN - Public Procurement Network: <http://www.ppeurope.org/>

Tot slot

Het Agentschap voor Binnenlands Bestuur beschikt naast het tijdschrift BinnenBand over nog andere communicatiekanalen, waarlangs zij informatie naar de lokale en provinciale besturen verspreidt.

Website: www.binnenland.vlaanderen.be

Binnenl@nd is de elektronische nieuwsbrief van het Agentschap voor Binnenlands Bestuur. In deze nieuwsbrief is recente info over het binnenlands bestuur, het stedenbeleid en het inburgeringsbeleid in Vlaanderen opgenomen: beslissingen van de Vlaamse Regering, de ministers, het Vlaams Parlement, het agentschap. De nieuwsbrief verschijnt zo vaak er nieuws te melden valt, hij heeft dus geen vaste periodiciteit. Wenst u de nieuwsbrief ook te ontvangen, dan kunt u zich abonneren via onze website op volgend adres <http://binnenland.vlaanderen.be/publicaties>

Publicaties: Over belangrijke nieuwe ontwikkelingen of nieuwe regelgeving geeft het Agentschap voor Binnenlands Bestuur een publicatie uit. U kunt alle publicaties bestellen via onze website. Besturen en andere geïnteresseerden kunnen onze publicaties gratis bestellen tot zover de voorraad strekt. Voor particulieren geldt wel de beperking van maximum twee exemplaren van dezelfde publicatie per aanvrager.

Naast bestelling via elektronische weg, kan u de publicaties ook aanvragen via:

- e-mail: martine.vanruyskensvelde@bz.vlaanderen.be
- telefoon: 02/553.40.39